

FREE THOUGHT.

Mėnėsines Iliustruotas Mokslo ir Literatūros Laikraštis, leidžiamas Bendrovės "Laisvoji Mintis" Chicago, Ill. ir Scranton, Pa.

All communications must be addressed to "Laisvoji Mintis", 3252 So. Halsted St., Chicago, Ill., or 1419 N. Main Ave., Scranton, Pa.

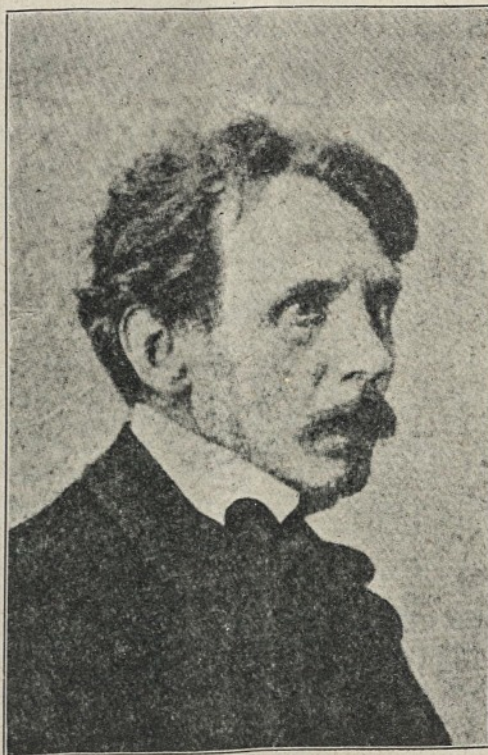
No. 17

Chicago, Ill. & Scranton, Pa., Liepos (July) mėn. 1911 m.

II TOMAS

Entered as Second Class Matter July 29, 1910, at the Post Office at Chicago, Ill., under the Act of March 3, 1879 II-nd VOL.

Manager A. Olszewski, 3252 So. Halsted St., Chicago, Ill.

M. K. Čiurlianis
Gimė 1876 m. Mirė balandžio 10, 1911
(Žr. "L. M." No. 16)

Juozas Gurauskis mirė.

Lietuvos Žinios paskelbė vėl liūdną žinią: "Juozas Gurauskis, medicinos studentas, autorius apysakaičių *Kalakutai, Duobė, Susimildamas*, buvęs *Žarijos* ir *Vilniaus Žinių*, o dabar *Liet. Žinių* bendradarbis, džiova pakirstas, pasimirė gegužės 18 d. Jaltos Raudonojo Kryžiaus ligonbutyje".

Numiręs varge ir vargingai palaidotas. Jo žmonos nebuvę tame mieste, kada jis miręs. Vėliaus atvažiavusi, ji radusi jį palaidotą. Ir štai ką ji rašanti: "Neišsakomai man sunku... kapų sargas pasakojo, jog Juozą laidojo pikčiau kaip kiekvieną vargdienį. Ant jo kapo net kryžiaus neįleido. Vargšas buvo apleistas visą savo gyvenimą, apleistas mirė, apleidime jį palydėjo..."

Nesenai dar, pasirodžius vaizdeliui *Susimildamas*, džiaugėmės *Laisvojoj Mintyje*, jog Juozo Gurauskio asmenyje įgyjame naują rašytoją. Džiaugėmės jį turint šmikščią plunksną ir daug originališko humoro. Vylėmės turėsią savo rašytoją-humoristą. — Labai nesenai dar tai buvo. Ir šit jau viltis palaidotos. Užkastos juoda, šalta svetima žeme. Ir be jokios pagarbos....

Ir tai yra skaudžių-skaudžiausia, jog tokias savo geriausias viltis mes kasmetai ir ne po vieną palaidojame. Ir gal neįtame, kokia yra šitose nesiliaujančiose mūsų *vilčių* laidotuvisė neišpasakyta mums baisybė. Neįtame, nes neprašaliname ir nesirūpiname prašalinti. Geriaus išdedame spėkas kokių tuščių utopijų neva vikdinimui, geriaus švytriuojame skambiais žodžiais, kad tik pasigyrus savo neva pašokėjimu kultūroje, savo neva prilygimu mokslė ir dailėje kitoms tautoms, geriaus dedame skatiką tolimoj ateityj būsimoms ir neva turinčioms neišpasakytą naudą ar garbę mums atnešti įstaigoms, — bet kurtus esame, kada be laiko miršta mūsų jaunikačiai savo gabumais galintys daug tikresnį pamatą mūsų kultūrai padėti, negu skambios iškabos, bet lyg mažulėliai nieko nemanome apie dabartį, iš kurios tegali plėtoties ateitis. Norim nužadinti būt, bet negalim žadinti. Kultūriniais žaislais užsiimam, bet neišmanom, kaip tikrą kultūrą auginus.

Kada stovėsime viduryj plataus mūsų *tikrųjų* bet nepuoseluočių vilčių kryžiais išmarginto kapinyno ir kada nykterės mums mintis blogai pasidare, kasžin ar nepervėlu bus gailistaut ir manyt kokį-nors atitaisymą.

Prie laikraštinių suvažiavimo.

Pakeltasai spaudoje klausimas apie laikraštinių suvažiavimą šį meta ne visur terado pritarimą. Nesunku atspėti dėlko. Tūli laikraštinkai, išsiskirstę iš suvažiavimo, nenorėjo atskirti Lietuvių Spaudos Draugijos nuo tų nutarimų, kuriuos priėmė leidėjai ir redaktoriai. Anot jų — jai nepriklausai prie Spaudos Draugijos, tad nėra reikalo pildyti ir suvažiavimo nutarimai. Ir teisybė, taip buvo.

Suvažiavime nutarta, kad leidėjai netalpina savo laikraščiuose garsinimų nuo prigavingų firmų. Daleista talpinti tiktai tie apgarsinimai, kurių firmos padarė kontraktus su leidėjais, iki tie kontraktai išsibaigs. Nutarta, kad laikraščiai — tai ne ženybų biurai, par tat nepadoru yra talpinti įvairūs pajieškojimai apsideimui merginų ar vaikinų. Abelnai, nutarta netalpinti tokių apgarsinimų, kurių pati prasmė užgauna aistetiškus jausmus, ar jai sulig besigarsinančių firmų teisingumo leidėjai neturi gerų prirodymų. Po suvažiavimui pasirodė, kad talpinama ne tik tie apgarsinimai, kurių kontraktai yra išsibaigę, bet, matomai, daroma kontraktai su tokiomis firmomis (naujai atsiradę garsūs daktarai, gydą par laiškus, įvairios stebūklingos medikališkos klinikos ir t. t.), kurios užgimė toli gražu po laikraštinių suvažiavimui. Pajieškojimai merginų ir vaikinų yra po senovei talpinami, nors panašus dalykas yra jau senai pasmerktas visoje progresyviškoje civilizuotų tautų spaudoje. Maža dar to; — vienas laikraščiu, priguljis net ir į Spaudos Draugiją, po suvažiavimui patalpino net ir tokį apgarsinimą: "reikalingos jaunos merginos ant boardo. Gražūs kambariai, geras užlaikymas. Mokėti nereikia, atidirbs darbą vakarais".* Panašus apgarsinimas yra ne tik neaiškus, bet dar jaučiasi jame ir cinizmas.

Tatai gal leidėjus sulaiko nuo suvažiavimo tai, kad jie patis maža tesirūpino nutarimų prisilaikyti.

Toliaus, pažvelgus į redaktorių skyrių, mes matysime ir čia apsileidimą ir savų nutarimų mindžiojimą. Pirmų-pirmiausia pažymėtina tai, kad pseudonimai po straipsniais, kuriuose kalbama *ne apie dalykus, bet apie ypatas*, yra puikiai vartojami po senovei. Mes, mat, nenorime suprasti, kad, turint drąsos ką-nors kolioti, reikia turėti gana drąsos pasirašyti ir vardą. Viena didžiausių mūsų ydų yra tai, kad mes nenorime ar nemokame paguodoti žmogų; o guodoti žmogus reikia, nors jis būtų ir priešingu nuomonių. Menka yra ta kova, kurios vadai vieni kitų neguodoja.

Nutarta bent metus laiko nesikišti į dalykus organizacijų, turinčių savus organus. Paskui buvo pa-

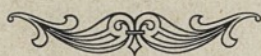
* Neturiu po ranka to laikraščio; cituoju iš atminties. Manau, kad prasmė visai ta pati.

keltas klausimas, kad šis nutarimas pačioms organizacijoms kenkia. Vienok nutarimas pasiliko nutarimu, tad nereikėjo bandyti, kaip tai tūli laikraščiai darė, apžioti visus organizacijų reikalus ir stengties joms kenkti. Laikraštinių suvažiavimų pritarė rimtai ir gerai kritikai, rimtai kovai su priešingomis laikraščiuo nuomonėmis, bet pasmerkė ypatiskumą ir ardymų tendenciją. Klausimas ar visi laikraščiai tų nutarimų prisilaikė?

Dabar, kuomet kalbama apie II Laikraštinių (ir inteligentų) suvažiavimą, laikraščiuose pakilo priešingi tam sumanymui balsai. Galima esą apsieiti be to, naudoti tame maž tērą ir t. t. Mums tas dalykas kitaip atrodo. Laikraštijos uždavinys (mūsų visuomenėje) — šviesti liaudį. Tai yra pirmutinis ir svarbiausias mūsų laikraštijos tikslas. Kur tatai galima geriau apkalbėti tas dalykas, jai ne suvažiavime? Kur, jai ne suvažiavime, mes galime arčiau sueiti tarp savęs į pažintį, apkalbėti svarbiausius mūsų visuomenės reikalus, apsvarstyti būdus ir kelius, kuriais galima pasiekti svarbiausias mūsų laikraštijos tikslas? Užmegzti, taip sakant, tarp savęs draugiškumo ryšius, kad eiti išvien prie vieno tikslo, kad neskaldyti savo spėkų nevaisingose pastangose?

Tatai mes karštai pritariame Laikraštinių Suvažiavimui ir geidžiame, kad jame dalyvautų visi lietuviai — išviečiai inteligentai, kurie dirba ar nori dirbti mūsų visuomenės dirvoje. Būtų gera, jai toks suvažiavimas uždėtų tvirtą pamatą mūsų inteligentų sąryšiui.

“Laisvosios Minties” Redakcija.

Po Seimui.

XXVI S.L.A. Seimas užsibaigė 10 d. birželio.

N16 “Laisvosios Minties” buvo pasakyta, kad “visa, laikui slenkant, susitvarkys... Nusikratysime siauro partyviškumo ten, kur einasi apie didžius visuomenės klausimus”. Ta mano viltis nebuvo tuščia. XXVI Seimas parodė, kad Susivienijimo nariai (maža ką teišskyrus) rimtai svarstė dalykus, atsinešė su savim Seiman daug kantrybės ir šalto kraujo.

Po tai suirutei, kuri buvo iškilusi pereitais metais tai dėlei naujos konstitucijos, tai dėl Pild. Tarybos pasiūlymų (gal ir netaktiškų) su sąnariais, galima buvo tikėtis Seime triukšmo, ginčų ir nesusipratimų. Kai kur net buvo kalbama, kad po XXVI Seimui Sus-as skils, o gal ir grius. Daugelis delegatų važiavo Seiman, prisibijodami, kad tos pranašystės gali išsipildyti. Priėjus gi prie svarstymų, prie darbo, pasirodė, kad tokia didelė organizacija, kaip Susivienijimas, užtektinai turi

savyje sveikatos ir gaivumo pakelti visą tai, kas pernai metą ant jos užgulė.

Paminėti reikia šie svarbiausi Seimo atlikti darbai.

Skaudžiausiu smūgiu sąnariams buvo tai, kad vienu metu bėgyje Pild. Taryba suspendavo gana daug sąnarių; tas faktas sukeldino prieš Pildomąją Tarybą suspenduotuosius. Daugelis jų laikėsi Sus-o iki Seimui; gi dauguma iš Sus-mo pasitraukė. Daugelis atsisakė mokėti mokesčius, ir dėl tos priežasties organizacija žymiai nukentėti turėjo iš medžiagiškos pusės. Seimas, kuriam ir prideri augščiausioji jurisdikcija visuose Sus-mo rekaluose, tikrai teisingai ir taktiškai pasielgė, išnešdamas nuosprendį, kad “visi suspenduotieji už konferencijas” yra paliuosuojami nuo suspendavimo ir priimami atgal į Susivienijimą. Negalima užmesti Seimui vienpusiškumo. Visi dokumentai, kuriuos tame klausime Seimui pridavė Pildomoji Taryba, buvo Seimo išklausti ir, išnešant išteisinantį nuosprendį, manyta ir suprasta, jog Pildomoji Taryba, suspenduodama sąnarius, nesivadavo tiesioginiu noru užkenkti Susivienijimui. Visiems buvo aišku, kad neklysta tik tas, kas nieko neveikia.

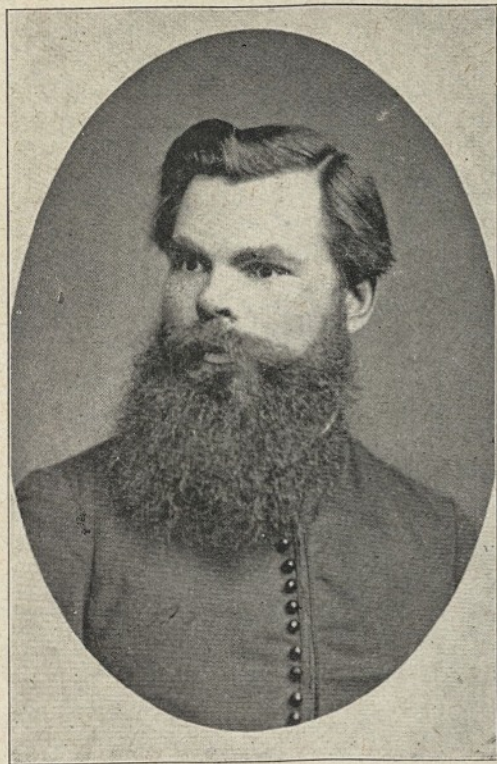
Kitas iš eilės labai svarbus dalykas — tai konstitucijos klausimas. Beveik par visą metą ir spaudoje ir Sus-o kuopose buvo aiškus ir didelis neužsiganedijimas naująja konstitucija, priimta XXV Seime. Teisybė tas neužsiganedijimas nebūtų taip aštriose formose išsiveržęs, jai sąnariai būtų turėję daugiau laisvės išreikšti savo nuomonės organe ir jai būtų bandoma rimtai aiškinti dalykus Pildomosios Tarybos. Vargu rastume nors vieną kuopą, kurioje visi sąnariai būtų užsiganedinę konstitucija. XXVI Seimas turėjo ir šiame atsitikime pasielgti rimtai ir taip, kad klausimo išrišimas užganedintų visus Susivienijimo sąnarius. Taip ir buvo. Taisyti konstituciją Seime — būtų tai veltui sugaišintas laikas ir darbas neatneštų jokių reališkų pasekmių. Seimas tatai išrinko komisiją tam darbui atlikti ir įteikė jai daugybę medžiagos, kuri buvo Seiman nusiūsta pavidale projektų, kuopų įnešimų ir sumanymų. Komisijai, susidedančiai iš 7* ypatų, Seimas, kaip buvo galima tēmyti, pilnai užsitikėjo.

Dėlei betvarkės, pereitais metais įvykusios, Susivienijimo izdan maža teįplaukė aukų tautiškiems reikalams: vos \$384.13. Tad ir tuos tautiškus centus skirstant, delegatai turėjo atsizvelgti į tai, kad nors po mažą dalelę suteikus toms įstaigoms, kurios labjaušiai ir reikalauja parėmimo. Iš tautiškų centų pašalpa suteikta sekančioms ypatoms ir įstaigoms: Višteliui \$60.00; Kankiniams \$100.00; Ateivių reikalams — \$49.13; Aušrai — \$75.00; Paramai — \$50.00; Premija vadovėlių konkursui \$50.00.

* Komisijon išrinkta: V. K. Račkauskas, V. Daukšys, M. M. Račiūtė, P. Mikolainis, J. Neviackas, P. W. Birštonas ir J. Simanaviče.

Dr. A. Šliupitė-Jankauskienė.

Sis-tas iš Hygienos.¹

Vištelis.

Pildomoji Susivienijimo Taryba, išrinkta referendumu, Seime liko užtvirtinta. Išrinkta taipgi ir komisijos tvarkymui vidurinio Sus-mo gyvenimo ir vikiniui jo tikslų. Taip, valdyba dabar susideda iš šių ypātų: Prezidentas Fr. Živatkauskas, Vice-Prezidentas S. Žalnieraitis; Sekretorius A. B. Strimaitis; Izdininkas J. Skritulskas, Izdo Globėjai — T. Paukštis ir P. W. Birštonas ir Daktaras-kvotėjas J. Baltrušaitienė.

Seime išrinkta sekančios komisijos: *Susivienijimo Stovio Komisija*: — A. Žolynas ir J. Bendoraitis; trečiuoju nariu visose komisijose yra Sus-o Vice-Prezidentas. *Faninsų komisija* — J. Kazakevičius ir J. Bieržinskas. *Apšvietos Komisija* — Dras J. Šliupas ir V. Jokubynas. *Literatiškasis Komitetas* — J. Šernas, Dras J. Šliupas ir P. Mikolainis. "Tėvynės" *redaktorius* — V. K. Račkauskas.

Nėra abejonės, kad po XXVI Seimui visas Susivienijimo gyvenimas turės linkti į tvarkesnes vėzes, o kuomet bus galūtinai surašyta ir priimta naujoji konstitucija — tad turės užstoti laikas tvarkaus organizacijos darbo. Linkėtina yra, kad, tvarkai įvykęs, įsikūnytų ir visi tie gražūs sumanymai, kurie kilo pereitas metais: susispietimas visų lietuvių-išėivių apie vieną didelį centrą, iš kurio eitų į visas lietuvių kolonijas vienybės ir šviesos gaivingi spinduliai. V. K. R.

Hygiena yra mokslas apie užlaikymą sveikatos arba būdus apsaugoti nuo visokių ligų.

Pirmiausia kalbėtina yra apie apsaugojimą nuo tų ligų, kurias mes tankiausia užeiname tarpe lietuvių, gyvenančių Amerikoje. Svarbiausi tokių ligų yra džiova. Šita liga, kaip yra iširta, kankina du žmones iš septynių (šičion kalbama apie civilizuotą sviētą). Vienas jų miršta, o antras serga.

Apie 30 metų atgal žmonės, kurie rūpinosi svieto sveikata, patyrė, kad didelę veikmę į džiova turi šitie dalykai: maistas, būdas naminio gyvenimo ir prižiūrėjimas švaru. no visame kame. Tuo laiku atrasta galingas ginklas kovai su džiova — tai bakteriologijos mokslas, t. y. mokslas apie mažyčius gyvūnėlius, kurie galima pamatyti tik per mikroskopą².

Dras *Robert Koch* yra žinomas tyrinėtojas bakteriologijos srityje; jis pirmutinis susekė džiovos mikrobus ir atrado, kad visokie džiovos apsiereikimai pacina nuo šių gyvūnėlių; jie naikina žmogaus kūną. Į kelis metus po tam, susekta toliaus, kad dauguma vaikų nugarkaulinių ligų, beveik visos klubų ligos, didelis nuošimtis chroniškių odos žaizdų, vadinamų *lupus*, paprastos neišgydomos žarnų ligos plėtojas ačiu darbštumui tų mažutėlių bakterijų. Vėliaus buvo atrasta, kad iš priežasties tų gyvūnėlių (*bacillų*) serga ir miršta daugelis galvijų, ypatingai melžiamos karvės. Kita tų *bacillų* rūšis surasta pas naminius paukščius.

Systematiški tyrinėjimai lavonų parodė, kad 75 nuošimčiai visų užgijusių žaizdų, kurias rasta viršutinėje plaučių dalyje ir grumuluose, atsirado iš priežasties džiovos. Šis dalykas patirta tokiu būdu: perpjovus randus ir grumulus, surinkta esančios ten mažos kruoputės ir išvirškta jos Gvinėjos kiauliukėms, ant kurių ypatingai greitai atsiliepia džiovos skėpėjimas.

Džiovos mikrobai gyvuoja par savaites ir mėnesių mėnesius tamsiose, drėgnose ir orui neprieinamose vietose. Tokios vietos — tai tamsūs didelių miestų miegamieji kambariai, panėšūs kelnorėms, arba sklepams, tai apleistos ir nešvarios kampininkų ir daugelio ūkininkų triobos. Šitie mikrobai bijo saulės, ir po jos veikme išnyksta į šešias, net ir į tris valandas. O skaičios dienos šviesai veikiant, jie išnyksta į pusę dienos laiką. Geriausia galima persitikrinti apie naudingą saulės ir šviesos veikmę iš šio fakto: surankiojus dulkes nuo sienų ir grindų šviesaus kambario, kuriame gydosi ar gyvena džiovininkai, nerandama jokių mikrobu; už

¹ Paskaita, skaityta "Liaudies Mokykloje" Brooklyn'e, N. Y. *Red.*

² Apie mikroskopus žiūr. "L. Mintį" N8. *Red.*

tat dulkėse, surinktose teatruose, bažnyčiose ar kito- kiose menkai tevėdinamose vietose, randama daugybė mikrobu. Susekus, kad saulė ir šviesa užmuša visus mikrobus, susekta taip gi, kad jie turi savo sunkumą ir negali kilnoties iš vietos vieton, o pasikėlę jie vėl turi pulti žemyn ant grindų, gatvių, arba prilimpa prie sienų. Iš čia aišku, kaip galima nuo jų apsi- saugoti. Reikia prašalinti visos dulės taip, kad jų visai nebūtų, ir reikia saugoties, kad jos jokia būdu ar tai su maistu, ar tai par tarpininkystę rankų ir pirštų nepatektų burnon, nesa mikrobai tik par burną ir patenka į mūsų vidurius bei plaučius ir tuo keliu atneša džiova ir kitas ligas. Tatai kur yra dulės — ten žmogui ir grėsia pavojus. Prašalines dulkes — prašalini džiova.

Nėra būtina šalinties nuo džiovininko, tik svarba yra tame, jog reikia naikinti jo skrepliai, kad jie su džiovos mikrobais ant grindų nupuolę nesudžiūtų, o sudžiūvę nesugultų ant sienų ir nepatektų į kitų žmo- nių kūną.

Kur neprieina saulės šviesa, ten nereikia perdaug dulkinti su šluota; nesa tokiu būdu sukeliama debesiai mikrobu ir įtraukiama jie bekvėpuojant į plaučius, ar suvaroma kur ant sienų, ant valgio, ar ant drapanų, kurios paskum atsieina čiupinėti plikom rankom. Ne- reikia pavelyti vaikams žaisti tokiose vietose, kur ga- lima numanyti esant džiovos mikrobus. Šitie pasisau- gojimai, sujungti su paties kūno pajiega kovoti su mikrobais, beveik visai prašalina užsikrėtimą.

Šių pasisaugojimų galybė bei svarba mums yra aiški iš paveizdų, kurias gauname ar tai džiovininkams skiriamuose ligonbučiuose, ar tai namuose sveikstan- tiems džiovininkams, kur po gydytojų priežiūra pra- šalinama dulės nuo grindų ir sienų. Nežiūrint to, kad tenai gyvena vieni tik džiovininkai, labai retai at- sitinka, kad kas iš sveikų tenai dirbančių daktarų, pri- žiūrėtojų ar tarnų užsikrėstų džiova. Tatai kuorim- čiausia patariama sergėties dulkių ant grindų bei sienų, nesa beveik jos vienos atneša žmogui retai teišgydomą ligą.

Nereikia manyti, kad džiova apsireiškia tiktai plau- čiuose. Ji tankiai pasirodo pas vaikus kaulų, sąnarių, strėnkaulio, gumulų ir smagenų ligose. Su laiku iš- siplėtoja ir pereina į konvulsijas, paralyžių, o po tam į mirtį. Džiovos mikrobai ilgiausia užsilaiko ir tan- kiausia atsiranda miesto varguolio darbininko tam- sioje grinčioje, kurion retai teapsilanko saulutės spin- duliai ir kur vaikučiai šliaužinėja, o suaugę spjau- do ant grindų.

Jai kas mane užklaustų, kas labjausia gelbsti kovo- je su džiova, aš drąsiai pasakyčiau, kad pasekmingai kovai su džiova yra reikalingi geri uždarbiam. Pasi- didinus darbininko uždarbiui, pasigerina ir pasidau- gina jo maistas. Jis gali tuokart nusisamdyti geresnį būstą su tinkamais įtaisymais ir malonesnėje apielin-

kėje. Prie to viso daug gelbsti ir trumpos darbo valandos, nesa žmogus reikalauja pailsio ir laiko pasi- linksminimui. Džiova greičiausia pasigauna tokį žmo- gų, kuris daug dirba ir nevisada tepavalgo sveikai ir iki sočių. Džiovos pagautas žmogus turi maitinties kuo- geriausia. Tinkamiausi ligoniui valgiai — tai riebus šviežias pienas, geri kiaušiniai pirmoje vietoje; to- liaus — jautiena, avienu, kumpis, rūkyti lašinukai, cukrus, vaisiai, geri riešutai.

Džiovininkas negali apseiti be šių trijų dalykų. Pirmas jų — tyras oras, antras — apščiai gero ir svei- ko maisto, trečias — užtektinai pailsio, ypatingai turint karštį. Šių trijų įsakymų džiovininkas negali peržengti, jai jam yra miela gyventi, ir turi jis pildyti šiuos įsa- kymus kaip dieną taip ir naktį. Jis, o ne kas kitas, turi pridaboti savo sveikatą ir laiks į laiką pasiteirauti sulig jos pas gydytoją.

* * *

Toliaus minėtina kiek-nors apie šaltį ir peršalimą. Daugelis dar ir dabar mano, kad ne maža ligų paeina nuo šalčio. Net sakoma yra, kad žmonės gauna džiova nuo šalčio. Šičia maža tėra teisybės, nesa patyrimai parodė, jog šaltas oras daug pagelbsti džiovai praša- linti. Dabarties tyras šaltas oras yra vienas pasekmin- giausių būdų plaučių uždegimui gydyti. Tatai, jai žmo- gus esi gerai pavalgęs ir šiltokai apsirengęs, nėra rei- kalo saugoties šalčio, nesa šaltis beveik visada reiškia tyrą orą, su kurio pagalba mes užlaikome gerą sveikatą ir apsiginame nuo ligų. Ypatingai kovoje su džiova gelbsti kvėpavimās tyru šaltu oru. Patartina yra, kad visi, ar sveiki ar ligoniai, kvėpuotų tokiu oru su visa savo pajiega, ir tai par nosį, nesa nosis pritaiko orą prie vidurinių organų ir atskiria dulkes ir kitus dalykus, kurie, kvėpuojant par gerklę, įeitų į vidurius. Nosyje yra pilna mažutėlių plaukučių, kurie, bekvėpuojant, nuolatos kruta tai į vieną tai į kitą pusę ir tokiu būdu pagauna dulkes, lyg koku sietu; be to jie ir ap- šildo orą, iki jis pasiekia plaučių.

Žinotina taip gi ir būdai dezinfekcijos, arba kaip reikia prašalinti visa, kas gelbsti užsikrėtimui. Yra daugelis būdų dezinfekcijos, k. t.: iššutinimas drapanų, išrūkymas kambarių su sėra, arba su karbolium, kuris yra naudotinas ir spjaukinėse. Naudojama ir kiti būdai su tam tikrai parinktais vaistais. Neretai mes pasi- priešiname, kada miesto gydytojai, apsirus kam-nors užsikrėčiama liga, primuša prie durų kortą, kad ligonio namuosna nesilankytų sveiki; pasipriešinama kartais, kuomet miesto lėšomis daroma dezinfekcija namuose. Dezinfekciją miestas daro tuose namuose, kur sirgo kas nors tymais, skarlatina, difterija, džiova ir t. p. li- gomis. Šitokiuose atsitikimuose tankiausia yra naudo- jama sėra, nes ji kuogreičiausia užmuša visus gyvūnus, kokie tik randasi kambaryje. Sveikatos Priežiūra, va- dinama Board of Health, patyrė, kad tūluose tamsiuose

namuose ištisos šeimos išmirdavo nuo džiovos, nors įsikraustydamos į tokius namus būdavo visai sveikos. Padarius dezinfekciją tokiose vietose, džiovos liga dingdavo visai. Tas pats yra ir su kitomis vietomis, kur laiks į laiką apsilanko daugelis žmonių, k. v. mokslainės, bažnyčios, teatrai ir t. p.

Nesenai man teko skaityti indomų įsakymai, kuriuos išleido miesto Aurora, Ill. Sveikatos Departamentas. Aurora turi 31.00 gyventojų, ir tarp jų yra gana daug vengrų, ruminų, lietuvių, slavų ir meksikonų. Miesto patėmyta buvo, kad svetimtaučiai gyveno labai nešvariai, jų kambariai neturėjo tinkamų prietaisų švarumui užlaikyti. Kalti buvo kaip namų savininkai taip ir gyventojai svetimtaučiai. Savininkai nesirūpino įtaisyti namus geriau, manydami, kad svetimtaučiai, nematę nieko geresnio, gali gyventi nei gyvuliai. Tatai jų grintelės, arba, kaip čia priprasta vadinti, šantės, neturėjo įvesto vidun vandens; jie patįs taip susigrūsdavo savo būstuose, kad būdavo net tokie apsireiškimai: 20 žmonių miega viename kambaryje; šiems sukilus ir išėjus į darbą, grįžta iš darbo kita 20 žmonių ir šita antra partija, pavalgusi, suguldavo į tik ką apleistą pirmosios partijos gulyklas; o patįs kambarėliai—mažyčiai. Jiems buvo gera, iki iš tėvynės atsineštoji sveikata tęsėsi.

Daktaruį Rederiui užėmus vietą viršininko tame departamente, įvyko labai svarbios permainos. Jis susekė, kad darbininkai ne tik nevalyvai gyvena būstuose, bet dargi nė savo kūno nenuprausia. Dras Rederis, persitikrinęs, kad šiame atvejyje tegalima kaltinti tik tai miesto valdyba ir namų savininkai, sumanė įvesti žymias reformas į visą miestelio gyvenimą, pagarsinęs tam tikrą eilę įsakymų įvairiose kalbose, kokios tik buvo vartojamos Auroros gyventojų. Labjausia puola į akis įsakymas, kad kiekvienas gyventojas privalo bent vieną sykį į savaitę maudyties, o jai ne — turės eiti kalėjiman. Įsakymai tie iškabinėta visose vietose: kambariuose, priemenėse ir t. t.; pranešta juose, kad kas savaitę į namus atsilankys tam tikri valdininkai persitikrintų ar ir kaip yra pildomi pagarsintieji įsakymai. Be to paliepta visiems namų savininkams įtaisyti namuose maudynės ir kiti prietaisai reikalingi švarumui užlaikyti. Šičion privesiu dro Rederio apskelbtousius įsakymus:

“Apskelbimas namų savininkams ir samdytojams. Įsakymas nuo Board of Health miesto Aurora, Ill.

Sekantįs įsakymai apie užlaikymą sveikatos turi būti pildomi po bausme, skiriama įstatymų.

1. Visi kambariai turi būti užlaikomi švariai ir gerai vėdinami, ypatingai miegamieji kambariai.

2. Grindis turi būti gerai iššluotos kas rytas ir bent vieną sykį į savaitę gerai ištrintos.

3. Mazame kambaryje tegali gulėti tik 2 ypati; dideliame nedaugiau kaip penkios ir tai valdininkui daleidus.

4. Langai turi būti atdari visuose miegamuose kambariuose.

5. Kiemuose nevalia laikyti mėšlas, sąšlavos, pamazgos ir t. t., nes tuose dalykuose greičiausia veisiasi ligos.

6. Kaip įmanant naikinti muses.

7. Draudžiama spjaudyti ant grindų.

8. Kiekvienas privalo maudyties bent sykį į savaitę.

9. Patalinė turi būti vėdinama kas savaitę.

10. Visi užkaboriai, kamaros, “sinkos”, ceberiai ir kiti panėšūs daigtai reikia užlaikyti švariai.

11. Visos luobos ir mėsgaliai reikia laikyti užvožemuose viedruose ir išstatyti ant gatvės paskirtu laiku.

12. Visi minėti įsakymai turi būti pildomi ir kas juos peržengs ar neišpildys — bus smarkiai nubaustas pagal įstatymus.”

Šių įsakymų pasekmės buvo stebūblingos. Neprisiejo arėstuoti nė vieno žmogaus. Žmonės, nematę iki šiol maudynių, tuoj jas įsitaisė ir naudojosi; puolėsi prie vandens nelyginant antįs prie balos ir buvo tikrai dėkingi už šiuos natįjus pagerinimus, įvestus (nors ir par prievartą) į jų nuskurusias grinteles.

Tikrai su apgailistavimu reikia priminti, kad mūsų žmonės, retai kur tesinaudoja iš maudynių, nors jas ir randa įtaisytas būstuose, o jai neranda, tai turi savo miestuose pirtis. Stebėties reikia, kaip žmogus gali gyventi neprauses kūna, apskretęs purvais ir apaugęs, yt taukais, dvokiančiu ir perrūgusiu prakaitu. Tankiai galima užeiti, kad žmonės naminėse maudynėse (vonėse) laiko anglis, malkas, išmatas; o retai kur užeisi maudynėje žmogų besinaudant, mat, reikalas maudyties neateina į mintį; o jai kas jiems tatai paaiškintų ir pamokintų — tai nėra abejonės, kad jiems priežiūra nebūtų reikalinga. Kad žmogų traukte traukia prie vandens, galima matyti ir iš to, kaip vaikai puolasi prie vandens, kuomet ar tai miesto darbininkai mazgoja gatves, ar ugnagesiai gesina gaisrą. Kitur patįs miestai įtaiso vaikams improvizuotas valkas pasibraidymui. Paveizdan mieste Buffalo, N. Y. vaikai su tikru pamėgimu braidžioja tam tikrai įtaisytose valkose, jie brenda su savo drapanomis iki kaklui, ir kiek ten jų tarpe klegesio ir džiaugsmo!

Miestai ir kiekvienas ūkininkas rūpinasi apie sveikatą arklių, avių ir kitų naminių gyvulių — kodėlgi nesirūpinama pačių žmonių sveikata? Jai miestai nepridaboja to dalyko, tai patįs žmonės turi užžiūrėti savo sveikatą ir reikalauti nuo miesto vyriausybės, kad namų savininkai būtų priversti įvesti visus pagerinimus, kurie tik gali rasties.

Apsisaugojimas šimtą sykių yra vertesnis už gydymasi ir vaistus. Teisingai yra pasakęs didis anglų poeta Shakespeare: “viena uncija apsisaugojimo daugiau reiškia, negu visas svaras gyduolių”.

Iš giesmės „Nalas ir Damajantė“.

(Devintosios *Mahabharatos*¹ giesmės)

— Iš indų kalbos versti bandymas —

Vrahadaśva uvāca
Vrahadaśva kalbėjo:

Ir po to, išvažiavus Varšnejui,
Punjaslonkiui*, kaulėzasliu žaidzams,
Karalystę Puškaras išplėšė
Ir kitokį jo turta, kokį beturėjęs. ||1||

Apiplėštamjam Nalui karaliui
Bešypsodamas tarė Puškaras:
“Pavarykim toliaus dar žaidimą!
Koks-gi bus dabar užstatas tavo? ||2||

Damajantė viena tau beliko,
O kiti tavo lobiai jau mano!
Užstatyk man dabar Damajantę!
Jai tinki, tai ir vėl kauleliuokim!” ||3||

Puškarėnui taip tarus ing Nalą,
Grazalyčio* garbingo karaliaus
Kaipir trūko iš pykčio krūtinė;
Ir paklaustas jis nieko nesakė. ||4||

Puškaropi tiktai pažiūrėjęs,
Tas skausmingasai Nalas karalius
Savo rūbą nuo kūno nuvilko,
Ir paliko jis plikas, garbingas. ||5||

Vienmarškinis, išfikro be rūbų,
Gailestingiems sukeldamas skausmą,
Gailestingasai viešpats išėjo,
Nebetekęs jau didelės laimės. ||6||

¹ *Mahabharata* yra didžiausioji sanskrito kalboje poema. Visoj pasaulyje nėra jai lygios. Giesmė apie Nalą ir Damajantę, maža *Mahabharatos* dalis, yra neapsakomai graži, tyra, griaudi. Paduodamosios čia septynios jos *slokos* išversta beveik žodis žodin, užlaikant net kaikurias sanskrito ypatybes, tuo tarpu tai visai nekludo lietuviškumui: mat, sanskrito ir lietuvių kalba yra dvi senelės, daug ko bendro turinčios. *Red.*

* *Punjaslokas*. *Grazalytis*.
Naśadietis yra Nalo prievardžiai.

Damajantė taipjau vienmarškinė,
Sekdama jį, užpakalyj ėjo.
Ir su jąja už miesto laukuose
Tris naktis Naśadietis* išbuvo. ||7||

Kalėdy Kaukė.

Sodne.

Kaip gera sodne. Kiek malonės didmedžių paunksnėj. Kaip ramu! Kaip indievu!
Nesigirdi nei garso, nevirpa oras, tyluma, glūduma.
Atsargiai aš sėdau žolėn...
Tokia nekalta, tokia giedra žolelė!
Kaip ji mane apglaudė, kaip nusilenkė maloniai...
Ir nutilo...

Ko ji tyli?

Ko nešnabzda, ko nebyloja?!

Taip sisipyne jos stiebeliai, taip švelniai viena pro kitą nerias, viena ant kitos prigula jos šilkinės juostelės.
Ir tyli.

Kaszinkokias dūmas dūmoja, kaszinkuo gėrisi, kaszinkokios malonės užžavėta.

Ką-gi dūmoji, kuo užžavėta tu, žolele, žolele?!

Atėjau į tylųjį sodną, ramybėnamin atėjau.

Tylus, pakilioje tyloje aš noriu sklandyti, giliųjų sodno dūmų paslaptysna glėžnu vėjeliu įsrioventi, dūmų gyvatos sakais prisigerti...

Klevai ir liepos — ir tu, žolele, po klevais ir liepomis glūdi. Klevai ir liepos — ir tu, žolele, vienoj mintyj paskendę esat...

Šššš...

Glūdėk ir tilk....

Kokia didi, prabingi, begalinė ta mintis... Tiek romybės, tiek šilumos, tiek pakilumo ten, kur jį šventovietę inkurdžius..

Kalėdy Kaukė.

V. K. Račkauskas.

Prakeikimas.

Novelė.

Antanas Švegžda priėjęs Šiaudinę, pasuko iš Tryškių vieškelio keleliu palei taip vadinamą rinką, ant kurios niekad turgų nebūdavo, ir priėjo iki klebonijos vartų. Pas vartus atsisėdo ant seno kelmo, pasilikusio nuo kada tai nukirsto gluosnio; atspūtė ir apsidairė.

Šiaudinės miestelis mažytis, panėšus greičiau kaimui, ne kaip miesteliui. Ir ištikrųjų nežinia, kam žmonės praminė Šiaudinę miesteliu. Gal dėlto, kad čia gyvena puodžius Zamanas, ar gal dėlto, kad čia yra sena karčiama, kurioje "šinkoriauja" visiems žinoma našlė Leizerienė su trimis dukterimis ir kurioje visada pešasi plačiai apielinkėje žinomi Gedvilai? Apie tai nieko nežinojo Švegžda ir nieko nemįslijo apie Šiaudinės miestelį. Jis pasižiūrėjo į kleboniją, į seną medinę bažnytėlę su nauja, greta pastatyta varpinyčia; pro augštus liepelius, apaugusius bažnyčią, matėsi šviesus su baltomis langinėmis Šiaudinės dvaras. Kelios triobos aplink rinką ir kelios palei Tryškių ir Papilės vieškelius. Štai ir visa Šiaudinė, kaip ant delno.

Švegžda, besėdėdamas ant kelmo, ilsėjosi ir mįslijo, kaip jis pasisveikins su sūnum, ar pažins jį jo Motiejus, ar labai jis atsimainė par tiek metų. Tėvas taip išsiilgo sūnaus, kad jam malonu buvo žiūrėti net į kelią, kuriuo sūnus, kaip senis spėjo, vaikštinėja ir važiuoja.

Pasilsėjęs, nusišluostė apdulkęsias kojas, atsirišo nuo lazdos, kurią visą kelią nešė ant pečių, batus ir įsispyrė į juos.

— Reikia padoriai pasirodyti prieš svetimus žmones... kad Motiejui nepadarius gėdos... — Mįslijo Švegžda, o jo veidu klaidžiojo laiminga šypsa.

Perrišo pakeleivingą ryšėlį, nusidulkino kepurę, paselilnęs pirštus nušluostė kazirką, ir pasileido eiti nuo vartų klebonijos linkui. Ėjo sunkiai; iš eisenos spėdamas, neapsiriktum, kad Švegždai nebetoli sekmas kryželis. Inėjo vidun piktų klebono šunų lydimas ir pjaunamas.

— Tegul bus pagarbintas... — pratarė, duris darydamas.

— Ant amžių... — atsakė gana švelnus mergos balsas.

Virtuvėje triūsėsi da jauna merga. Augšta, sveika, su atraitytom rankovėm, pasikištu sejonu, iš po kurio žiūrėjo raudonos kojos.

— Ko nori, seni? — užklausė. — Ar ubagauji? Pirini žodžiai, kuriais pasveikinta Švegžda, nelabai maloniai suskambėjo senio ausyse.

Jo širdis ėmė plakti greičiau, krūtinėje darėsi sal-

du, silpna, šilta. Gerklėje kaziko išdziūvo. Taip staiga, netikėtai. Tur būti iš laukiamos laimės išvysti sūnų. Maža atkreipė atidžios į mergos žodžius — neįsiseidė.

— Ne, dukrel, neubagauju... Aš noriu matyti prabaščių.

— Gal ant mišių atnešei?

— Ne, taip turiu reikalą. — Švelniai atsakė Švegžda.

Jo mandagus balsas ir švelnus atsakymas, matoma, gerai veikė ant merginos. Ji meiliau ėmė su seniu kalbėti.

— Palaukk, dėde, prabaščius dabar miega, pokaičio atgulė... Ar iš tolo esi? Matau, kad ne mūsų šono...

— O ar visus savo šono žmones pažįsti?

— Ką darysi nepažinus? Juk čia gimus, čia augus... Kiek čia jų pereina par mūsų kleboniją... vis par tą virtuvę, toliaus neįeina... draudžiama, mat, kad nepripurvintų. Viens su šiokiu, kits su tokiu reikalu. Visi mūsų prabaščių vargina. Visokių, žinai, būva reikalų...

Priėjo prie suolo, nušlostė galą žiurstu ir užkvietė.

— Sėsk, dėde. Tur būti, paskaudo kojos beinant.

— Ačiu, dukrel. Kur tau nepaskaus senam. Šešios dienos sukako, kaip einu ir einu. Vos teatėjau.

— Ajargutaliau! Šešias, sakai, dienas eini? Kur taip eini? Bene į Papilę, ant "mašinos"?

— Ne, į Šiaudinęėjau...

— Į Šiaudinę?! Ką ir besakai! — stebėjosi mergina. — Tai tu, dėde, tur būti iš tolo? Bus kokios dvidešimtis mylių?

— Iš tolo. Netol Palangos, jai žinai...

— Nuo Palangos? Kur aš tau žinosiu, akla būdama. Juk aš toliau Tryškių ir Papilės niekur nesu buvusi... Bet Palangą girdėjau. Pernai mūsų panelės važiavo į tą Palangą maudyties... Ten, sako, marės esančios.

— Panelės važiavo? Kokios panelės? — įdomavo Švegžda.

— Nu-gi mūsų, kieno daugiau! Prabaščiaus gaspadinė, pana Zopija ir jos sesuo pana Cecilija. Prabaščius jas vadina Zulė ir Cecė... Išbuvo du mėnesiu toj Palangoj.

— Du mėnesiu išbuvo... tarytum sau atkartoję Švegžda. Jis matomai tēmijo merginos pasakojimą. Įsižiūrėjo į ją senstančiom savo akim, iš kurių veržėsi reikalavimas daugiau žinių.

— O pats prabaščius ar nevažiavo?

— Ne, tik iki "mašinai" palydėjo... Jis maža kur tevažiuoja... Jai bent į atlaidus, į Papilę ar į Tryškius, o kaip kada ir į Raudėnus...

Mergina buvo šneki. Suėjusi nepažįstamą senį, kuris kantriai klausėsi jos kalbos, noriai plepėjo apie visą, kas jai rūpėjo ir ką norėjo išpasakoti. Į trumpą laiką ji išpasakojo bemaž ko visas klebonijinio gyvenimo smulksmenas, su kuriomis buvo apsipažinusi.

Suzinojo Švegžda, kad Šiaudinėje būva kas metas treji atlaidai, kad didžiausie atlaidai — tai švento Roko; kad klebonas turi valaką žemės, ir kad tai žemei išgyventi laiko du bernu, dvi mergi ir vieną pusmergę; be to darbymetryje eina į laukus ir špitolninkai. Dvaras dar-gi duodas klebono galvijams ganyklą ir paveliją prisikirsti kurui malkų miške, o jaujai duodas tik kerus skynimuose.

Švegžda klausėsi atsidėjęs. Ir kur nesiklausys! Kiek tai jau metų praslinko nuo tos dienei, kuri apvainikavo visą Švegždų gyvenimą, nuo sūnaus primicijos! Bene penkiolika metų! Po primicijai vyskupas paskyrė sūnų kanakur toli nuo gimtinės. Išspradžių dar rašinėjo ir gana tankiai; paskum kas-kartas rečiau ir rečiau. Prisiųsdavo kartais ir penkrublinę tėvams "širdelai atsigauti", kaip laiškuose rašydavo — o su laiku ir pasiliovė rašes. Motina džiūvo, džiūvo iš išsiilgimo ir pasimirė sūnaus nepamačiusi prieš mirsiant, nors taip to troško, kad ir neapsakysi. Tą dieną prieš mirsiant, jau beveik klajodama šaukė:

— Motiejėli, sūnau!... Kam užmiršai? Kur dingai?... Tėvai... jai numirsiu, eik pas Motiejų... pas jį ir nukarši... kur pasidėsi vienas likęs?...

Pasimirė senukė. Motinai pasimirus, į kokius metus laiko Švegžda priėmė žentą į gyvenimą. Nesugyvena su seniu ir dukterį skriaudžia. Tikėjosi piningų gauti, mat, sūnus kuningas, o čia duonelės ir prie duonelės netruksta, bet tos lauktos daugybės piningų nėra — kur čia juos žmogus gausi! Jie nederą ant akmens, o Motiejus jau senai nieko neberašo, nieko nebeprišūnčia. Ljūdna Švegždai begalo. Ir skaudu buvo. Zentas uja ir uja be paliovos:

— Ką čia, seni, stypsai, tik dykas duoną ēdi! Eik pas savo molių Motiejų — ten pyragų gausi!... Ir dukterei pagailo tėvo. Matė ji vargšę, kad ne

tik jos gyvenimas į sunkų vargelį pavirto, bet ir senutis tėvelis nebetur ramybės savo žilai galvai. Prisigerino ji prie tėvo vieną vakarą, vyrui vėlai iš turgaus negrįžtant, ir įkalbinėja:

— Eik, tėti, pas Motiejų... Tikrai eik. Vis-gi ten tau bus geriau... linksmiau... Nieks senos galvos negriaus...

— Eičiau, Marcelė, — atsakė senis, — ale kad...

— Ar mane palikti gaila? Nesirūpink, tėti, sulig manęs... Aš jauna, sveika, daugiau galiu pakelti... O kaip tu išėisi — tai gal ir su vyru kokią rodą gausiu: kaip tavęs nematys ir geresnis taps... Jis vis bamba, būk tu jį prigavęs, jis tikėjęsis čia rojų rasti, o radęs darbą-vargą... Aš tau nurašysiu gromatėlę... Senis Struckus parašys...

Apsiverkė Švegžda, nei mažas vaikas, persiskirdamas su savo gimtine tėvų palikta vieta, kurion buvo jaugęs su dūšia ir kūnu. Ir kas nesuauga su savo gimtine vieta, kur kiekviena žemės pėda yra žinoma, kur ir takeliai, ir akmenys, ir medžiai yra savi, artimi, brangūs. Griaudžiai apsiverkė ir išėjo.

Išspradžių ėjo lyg ne savo kojom. Jautė, kad paliko namie dalį savęs. Nelyginant pusė širdies krūtinėje, o antroji pusė likosi teviškėje, kur gimė, kur augo, kur ir laimę ir bėdas pažino. Pirmą dieną tai tik ašaras rijo ir rijo. Paskum išsiilgimas sūnaus ir viltis linksmo pasimatymo su juo ramino senį. Beeinant nežinomais keliais, kas diena vis ramiau ant širdies darėsi, akys nudžiūvo ir mintis skaitesnės pasidarė.

Atsiminimų lankomas Švegžda savo kelionėje visą gyvenimą perkratė ir perbėgo. Pradėjęs nykti jo mintyse sūnaus veidas dabar aiškesniu virto; matė jį tėvas jaunučiu klėriku, paskum jau kuningu. Kartojo sūnaus laiškų žodžius, kurie užsiliko galvoje; o tiek juose buvo laimės ir jam ir jo senai moterei! Po kelis sykius

Šienapjoviai.

duodavo skaityti tai vienam, tai kitam savo kaimynų, kad tik geriau viską atminus. Beveik visą kelionę Švegžda gyveno atsiminimais ir vilčia.

Ir dabar užsimislįjo, ant lazdos pasirėmęs ir galvą nulenkęs. Buvo beparamirštąs, kur esąs. O mergina vis pasakojo.

— Pas mus taip jau užvesta! — sakė ji. — Ant devynių iš ryto arbata, ant dviejų — pietūs, ir po pietų prabaščius miega iki keturių.... Prieš ketvirtą nevalia žadinti.... labai pyksta.... Jai bent jau kas iš svečių atvažiuoja. Visi parapijonys apie tai žino, ir jai kam reikia prie ligonio, tai arba anksti iš ryto atvažiuoja, arba pavakariais.... Gi kokį tamista reikalą turi? — užklausė.

Kaip Švegžda su vilčia ir išsiilgimu ėjo pas sūnų, taip dabar jam nemalonu pasidarė. Jis jautė iš visų kampų pučiantį šaltį, širdis prijautė, kad jo viltis neišsipildys, nebus čia jam taip gera, kaip kad manė. Atsiduso ir po valandėlei tarė:

— Nesvarbus mano reikalas.... Taip — norėjau pasimatyti su prabaščiu.... Senai besimačiau....

— Tai gal pasizįstat?

— Taip....

— O gal dar ir giminės? — bet tuojau garsiai nusijuokė ir pridėjo: — bet kur tau, dėde! aš juokuoju. Mūsų prabaščius, tur būti, iš ponų paeina.... Jis toks poniškas, ponai tankiai pas jį atvažiuoja ir jis lankosi pas ponus.... Berods aš jo giminių nemačiau.... Vis-gi jis ponas. Ir pavardė bajoriška, kur tau! Ksiądz Maciej Szwegzdowicz!

— Verone! Verone! — pasigirdo iš kiemo gana aštrus plonas balsas.

— A? — atsiliepė mergina.

— Ką dirbi?

— Ruošių prie vakarienės....

— O su kuo ten kalbi?

— Čia yra senukas.... pakeleivis. Nori poną matyti.

— Ko jis nori?

— Nežinau, panele....

Netrukus į virtuvę įėjo panelė, kalbėjusi su Verone. Augšta, persigniauzusi par liemenį ir išriesta. Pasirėdžiusi šviesiais rūbais. Rankos baltos, matyt, darbo nepažinusios.

— Kas tu toks, ar ubagas? — užklausė Švegžda.

— Pakeleivis, panelė, — atsakė senis, pasikeldamas nuo suolo ir nežinodamas, kaip pasisveikinti su sūnaus gospadine — panele — ar būčiuoti ranką, ar ne.

— Ar prabaščių nori matyti? — kamantinėjo panelė.

— Taip, prabaščių.

— Kokį turi reikalą, pasakyk man....

Švegžda nusiminė: nežinojo kas sakyti reikia. Pasisakyti kas esąs — nenorėjo.

— Aš taip.... žinai, panele.... turiu reikalą. Man paties prabaščiaus reikia....

— Prabaščius miega. Eik į špitolę, paskum sugrįši....

— Te jis čia pasėdi, panele, — atsiliepė Verone. — Sakosi nuvargęs, iš tolo atkeliavęs....

Panelė nepatiko, matoma, Veronės užtarimas už senį. Dirsterėjo int ją skersom ir tarė, išeidama:

— Nerėkauk, tarsi piemenė ganykloje.... dar poną prikelsi.

Jai išėjus, Veronė, valandžiukę palūkėjusi, vėl atsiliepė į Švegždą:

— Ne koks, dėde, gyvenimas klebonijoje.... Par daug ponų ir visi bara, visi pūrija. Prabaščius kur buvęs kur nebuvęs įkiš nosį į virtuvę, o nesubaręs neišeis; viena panelė rėkauja, barasi, kita vėl pro šalį nepraeis, nepasakiusi.... Buvau dvare trejis metus — kur kas geriau buvo.... Žinai savo darbą, su akmistri-ne reikalą teturi, ir jaigu įtiksi jai, tai ir niekas nerūpi.... Čia par daug ponų.

Senis sėdėjo, galvą nuleidęs, lazdą rankom suspaudęs, pakeleivingą terbėlę prie kojų ant grindų pametęs. Susitraukė visai, tartum kas jį prispaudė. Jai kas būtų pažvėlgęs šioje valandoje į jo mintis ir apžiūrėjęs visas jausmų kamaraites, tai būtų patėmijęs tenai neapsakomą betvarkę. Susipainiojo viskas: lėkė par mintį paveikslai vienas po kitam. Tai tėviškė, duktė su vyru, kelionė, nakvynės pas gerus žmones ir pikta sūnaus gospadinė — panelė.

Sulojo kieme šunys. Veronė pašoko prie lango.

— Ve, ponas Gotšalkis atvažiuoja su mūsų ponaičiu.... Kortomis loš su ponu.... Jie tankiai sueina....

Švegžda pakėlė galvą.

— Jai dabar ponas neišeis, tai negreit jį tepamatysi.... Kaip jie susėda prie kortų, tai įsivaro, nei žydai tončiuje.... iki gaidgystai lošia.... O ant švento Roko, tai mės ir sukeliama, o kuningėliai dar nēr sugulę.... Tas Tryškių kuningėlis, Motuzas, o tai mėgsta kortomis lošti!.... Baisiai! Pernai rudenį, tai ir savo futrą, žinai, kailinius, prakišo Papilės asascruui!....

Senas, šėpon įstatytas laikrodys išbarškino ketvirtą valandą. Taip nuobodžiai ir negražiai barška tas laikrodys; persenęs visai.

Švegžda nuliūdo. Ir pats nežinojo ko. Ot taip, kaž-kas suėmė už galvos, stūmė ją į šoną, po tam į kitą; sumaišė mintis, suardė ramybę.

— Verone! — atsiliepė virtuvėn įeidama ta pati panelė. — Svečiai atvažiavo.... Kask samovarą.

Pamačiusi Švegždą, tarė:

— O tu seni, eik į špitolę.... arba ne, geriaus rytoj ateik.... šiandien prabaščius užimtas....

Kambariuose kalbėta ir juoktasi. Švegžda pasikėlė nuo suolo ir, vartydamas rankoje kepurę, paprašė panelę:

— O gal čia kur-nors būt galima pernaktoti.... Aš bile kur atgulsiu.... kad ir ant šieno, ar ant šiau-

dų.... O gal ir prabaščius čia užeis.... pasimatyčiau....

— Kaip nori.... — buvo atsakymas. — Veronė parodys tau vietą daržinėj....

Išėjo, duris trenkusi.

— Ar aš nesakiau, — atsiliepė Veronė, — kad taip bus?

Senio krūtinėje iškilo smarki kova. Kovojo jame du jausmu. Vienas, kad laukti, bet kol kas, nesisakyti kas esąs, antras — eiti iš čia, kaip atėjus, eiti atgal į tėviškę, pas Marcelę.... O iš ten, terbą pasiėmus, į platų svieta, ubagautų!....

Po valandėlei prašneko, tartum pats su savimi kalbėdamas:

— Kaip manai, kaip geriau būtų? Gal ir visai mažu su juo nesimatyti?... Bet kelinti jau metai, kelinti metai! Išsilgau begalo....

Veronė žiūrėjo int jį nustebusiom akim, nesuprasdama apie ką senis kalba. —

— Negaliu.... ne! Turiu pasimatyti, turiu viską jam pasakyti, te žino, kad ir motina pasimirė ir mane zentas laukan išvarė.... pas jį išvarė....

— Ką tu sakai, dėde?! sušuko Veronė dar labjau nustebusi. — Ar tai pas mūsų prabaščių?

— Taip, pas jį.... aš jo tėvas, Antanas Švegzda.

— Ak tu, Dievulėli brangiausias! — nusistebėjo Veronė. — Kad ir kvailumas mano neišpasakytas. Pala, tėveli, aš bėgsiu prabaščiu pasakyti....

— Ne, ne.... palauk. — Sustabdė ją senis. — Aš dar pats nežinau.... Tu sakai, jis toks poniškas.... dar ir tos jo panelės tokios pasipūtusios. Aš dar nežinau, gal visai neisiu....

— Ką tėvelis kalbi? Tik pamįslyk, tėvas pas sūnų atėjo, pėkščias atėjo! Kiek tai bus džiaugsmo prabaštėliui.... Bėpigu, kad tai aš savo tėvelį dar gyvą turėčiau.... pasimirė pernai.... Kad ir nedasiprotėjimas mano! O aš čia visokius niekus taušku-pliaušku, pliaušku-taušku! Verčiaus būčiau ką užsikąsti padavusi. Gal ir labai išalkęs?

— Ne, gerų žmonių dar esama sviete.... Ir nakvino mane ir valgydino.

Veronė sukinėjosi po virtuvę lyg nebe ta. Sprau-ni, greita, o kalboje kad lipšni!

— Sakai jis labai poniškas? — teiravosi senis. — Ir iš kur pas jį tas poniškumas atsirado? Kol da mokslus ėjo — su kiekvienu nei brolis: meilus, šnekus, paslankus.... O dabar — ponas?

— Nė toks jau ponas, nė ką. — taisyė Veronė savo pirmutinę kalbą; gal prisibijojo, kad senis išpasakos sūnui, ką yra girdėjęs nuo jos, tad jos reputacija galėtų nukentėti. — Yra ir didesnių ponų! Jis tai dar lietuviškai kalbasi ir su šeimyna.... Va, Raudėnuose — visi tur kalbėti lenkiškai, klebonas kitaip ir nekalba.... O panelė Raudėnuose — nei pova! Šnabžda, šilkais vienais pasirėdžiusi.... Kas metas kur-nors abu

išvažiuoja.... tai į Vilnių, tai už gronyčios. Mūsų prabaščius nėra toks didelis ponas!....

Svečiai išėjo iš klebono kambarių į priemenę ir iš čia girdėjosi jų balsai:

— *Ależ ja mówię panom, ojciec — to czysteĳ krwi arab, a matka była odznaczoną na wyścigach.... Żrebak — jak lalka.*

— *Ano pójdziemy, proboszczu, pokaż!....¹*

— Ponas su svečiais eina.... gal par čia eis. — Tarė Veronė ir pasitraukė į pasienį palei krosnį, kad matyti tėvą su sūnum besisveikinant.

Įėjo kuningas ir jo svečiai. Kuningas buvo gana jaunas žmogus. Veidas atrodė šaltas, bejauslis; juodbruvas; siauros lūpos sučiauptos — žymė energiško ir rūstaus būdo.

Švegzda pasikėlė, patempė savo pilką sermėgą, pataisyė juosta ant pilvo ir nusilenkė sūnui.

— Ar pas mane atėjai? — užklausė kuningas Švegzdą.

Švegzda pakėlė galvą, pažiūrėjo sūnui į veidą ir tylėjo.

Kuningas tuom tarpu išsitraukė iš kišeniaus sidabrinį portabaką, išsiėmė popierosą ir užsirūkydamas, tarė į Švegzdą visai nežiūredamas:

— Ko tyli? Ar nebylys esi?

Svečiai pasitraukė į šalį ir, pas duris sustoję, ty liai šnekučiaivosi.

Senis vis dar tylėjo. Veronė balsiai nusišnypstė kertėje: verkė ir, žiurstą rankoje laikydama, žiūrėjo tai į kuningą tai į Švegzdą.

— Senai besimatė — mįslijo mergina, — nepažino....

— Tas-pats.... neatsimainė.... koks buvo, toks ir yra.... — kartojo mintyje Švegzda.

— Sakyk greičiau, ko-gi nori? — balsiai sušuko klebonas. — Aš neturiu laiko....

Švegzda neišlaikė. Senu rukšlėtu veidu nuriedėjo dvi gaili ašari ir, palietusi storą milinę, nupuolė ant žemės, tarp sūnaus ir tėvo, sūnui po kojų.

— Motiejau! ar jau nepažįsti manęs? — pratarė.

— Ką? kas čia da juokai? — Šukterėjo kuningas. Pažvelgė seniui Švegzdai į akis. Perbėgo kuningo veidu kaž-koksai šešėlis, greitas, nepagaunamas; blikterėjo ir dingo, nieko ant veido nepalikeš. — Koks aš tau Motiejus? a? Tu, tur būti, proto netekai, seni! — piktaiz užbaigė.

— Motiejau, sūnau!.... — išdejavo senis. Balsas verzėsi iš pat jautriausios krūtinėje vietos: iš to kampelio, kur slepiasi begaliniai didelė ir šventa gimdytojų meilė.

Sūnau! koks tai brangus tėvams žodis! Ir kokią gilią prasmę jis turėjo švegzdos mintyse!.... Juk jis keliavo šešias dienas, kad tik sūnų pamačius, su

1 — Aš sakau ponams, kad tėvas — tai tikras arabas, o motina laimėjo lenktynešė.... Kumeliukas, tarsi lėlė!

— Na tai eikime, prabaščiau, parodyk!

juo pasisveikinusi, prie jo jaunos krūtinės nuvargintą žilą galvą priglaudusi!

Kuningas paraudo. Kas žino dėl ko puolė jam veidan kraujas. Gal iš pykesčio, o gal ir iš gėdos prieš ponus-svečius, kad jis turi tokį pavargusį, suplyšusį tėvą?! Susivaldė, nelyginant geras aktorius ant scenos. Sukvatojo ir atsiliepė ne tai į Švegždą, ne tai į savo svečius:

— Jis yra beprotis! Ir kas jį čia įleido? Mano tėvas pasimirė man dar gimnazijoje esant... Prie to jis nebuvo ubagas!... — Tiesiog į senį atsigreždamas, pratarė: — Eik sau, senuk, iš kur atėjai... Čia tavo sūnaus nėra... Cha, cha, cha...

Kuningo juokas nebuvo natūrališkas. Ėjo iš gerklių varu varomas. Tai prataręs, atsiliepė į svečius:

— *Pójdziemy, panowie, z warjatem trudna rada...* Tu, Verone, išvesk tą beprotį iš kiemo, te jis sau eina... — Ir ėjo pas išeinamąsias duris.

Veronė buvo raudona, tarsi nulupta. Ji nevisai aiškiai tesuprato, kas čia dedasi.

— O Jezau, — mįslijo, — kas čia tokio? ar jis ir tėvo išsivadėjo? — Matoma, ji labiau tikėjo senam Švegždai, ne kaip kuningui.

Švegžda jautė, kad kaž-kas perpylė jį šaltu, yt ledu, vandeniui par nugarą, nuo pat pakaušio iki kulnų. Sudrebėjo senis; atsirėmė alkunėm į sieną ir žiūrėjo į kuningą didelėm akim, kuriose apmirė kaž-koksai mums nesuprantamas pasibaisėjimo ir desperacijos jausmas. Jo vienintėlis sūnus, jo didžiausioji viltis, numylėtasis jo ir senės Švegždienės Motiejus, išsizada tėvo!... O! kam jis jį pagimdė, kam auklėjo, į mokslus leido, paskutinį kąsnį nuo savo lūpų atitraukdamas? Verčiau būt užsmaugęs, kol jis dar lopšyje gulėjo!... Senio širdis drebėjo ir dėjavo, kraujais ap-

šipylusi, tartum ją kas pervėrė. Podraug ėmė baisy apmaudas... Sušuko tad baisy, drebančiu balsu:

— Palaukk, Motiejau! Viena žodį!

Kuningas, lyg keno sulaukytas, sustojo. Svečiai išėjo pro duris. Švegžda skaudžiu, užkimusiu balsu garsiai tarė:

Veronė balsiai verkė. Kuningas vos girdimai pratarė, galvos nepakeldamas.

— Tėve, atleisk...

krusterėjo ir nulėjo galvą. Ore dar užė senas balsas, dar begaliniais aidais skambėjo baisy žodžiai: "Prakeikiu išgamą Motiejų!"

sūnų, išgamą Motiejų!... Prakeikiu ant amžių!...

Puolė tie žodžiai lyg perkūnas ant kuningo galvos. Davė jam par žandus, sukratė visą jo esybę. Nubalo, noriu matyti... Bet pirm išeisiant, štai iškeliu į dangų savo senas puslėtas rankas... Ir te girdi ana gera mergelė: aš, Antanas Švegžda, prakeikiu savo

— Prakeiktas tas paukštis, kurs niekina savo lizdą! Aš išeisiu, daugiau nebematysiu tavęs... ir ne-

Atsakymo nebuvo. Pakėlė galvą — senio jau nebuvo virtuvėje. Jis ėjo, gyliai ant galvos kepurę užsmaukęs, par klebonijos kiemą. Ėjo, tarsi kokios sunkios naštos prispaustas. Kojos vilkosi žeme, linko par kelius. Pats susimetė į kuprą, tartum toje trumpoje valandėlėje netikėtai užgulė jam ant nugaros dar dvi-dešimts metų amžiaus.

Kuningas, pamatęs, kad senio nebėra virtuvėje, neilgai telaukė: perbraukė delnu kaktą ir, išeidamas iš virtuvės, tarė į Veronę:

— Žiūrėk, kad daugiau nebeleistum į virtuvę bepročių...

Svečiai buvo jau arti klebonijos tvartų. Pavijęs juos, atsiliepė nūduotai piktumu balsu:

2 Eisime ponai, su bepročiu sunki roda.

Lietuvoje (Putrešia, Barb. par.)

— *To znerwowal mię ten warjat, do stu djablów!*³

Senis Švegžda negalėjo eiti ilgai. Led tik išėjo iš kiemo — oro krūtinėje neužteko. Atsisėdo ant to paties kelmo, ant kurio ir pirma buvo prisėdęs ir, užlaužęs rankas, skaudžiai nei mažiutėlis verkė. Verkė jame visa sudraskyta širdis, skundėsi senas, be pageidaujimų vaisių pasilikęs, gyvenimas. Jis nejautė nė neapykantos į sūnų, nė rūstybės. Verkė, lyg jį būtų palaidojęs ir, iš kapinių grįždamas, šičion atsisėdo pasilsėti. Tik kartais tyliai atkartodavo:

— Motina, ar girdi, nebeturiu Motiejaus... nėra sūnaus...

Akys, paraudo ir patino. Veidai degė. Pasikėlė ir, sunkiai pasiremdamas ant lazdos, nukeliavo į liūdnius gyvenimo vakarus.

Victor Hugo.

Vertė Žemės Vaikas

Notre Dame de Paris.

(Paryžiaus Švenčiausioji Panelė).

ROMANAS.

(Žiūr. "L. M." No 15).

III.

I. GERI ŽMONĖS.

Bent 16 metų prieš mūsų pasakojamus dalykus, tūlą puikų nedėldienio rytmetį, po mišių Švenčiausiosios Panelės bažnyčioje, kaž-kas paliko akyvą gyvą sutvėrimą ant medinės lovos, įtaisytos bobinčiuje. Ant tos lovos paprastai būdavo pametami kūdykiai, kuriuos motynos tokiu būdu pavesdavo visuomenės labdarininkui. Kas tik norėjo, tas galėjo imti juos auklėjimui. Prieš pat lovą buvo įtaisytas didelis varinis indas aukoms dėti.

Sutvėrimėlis, atsiradęs toj lovoj nedėldienio rytmetį 1467 m., sukėlė didelį žingeidumą pas visus skaitlingai susirinkusius aplinkui žmones. Didesnė dalis publikos buvo gražiosios lyties atstovės. Čion stovėjo beveik išskirtinai senės.

Pirmoje eilėje stovėjo keturios moteris, pasilenkusios ant lentų, pasirėdžiusios vienuolių rūbais, iš ko galima buvo spėti, kad jos priklauso prie kokios nors labdaringos draugijos.

Nesuprantu, dėlko istorija nepaliko ainiams tų gerbiamų moterų vardų. Buvo tai Agnesa Germ, Žegana Tarm, Henrietta Goltjer ir Gošera Violet, našlės, gyvenusios prie koplyčios Etjen Godri; jos gavusios nuo

savo perdėtinės pavelijimą, atėjo čionai mišių išklaustyti.

Visos keturios barškėjo, kita kitą pertraukdamos.

— Kas tai tokio, sesut? — klausė Agnesa Gošerą, pati žiūrėdama į nepaprastą sutvėrimą, kuris čypė ir raitėsi ant kietų lentų, išgąsdintas viso to, kas dėjosi aplinkui.

— Ir ko mes susilauksime, — tarė Žegana, — jai pradės ateiti į pasaulę tokios baidyklės?

— Net ir žiūrėti int jį — jau nuodėmė, — tęsė Agnesa.

— Tai ne kūdykis, Agnesa.

— Tikra bezdžionė, — pridėjo Gošera.

— Šmėkla, bjaurybė.

— Jis taip rėkia, kad gal ir ausis užtrenkti. Nutilk tu, bjauri išgama!

— Tokioje baidyklėje negali būti krikščioniška dūšia. Jis reikia įmesti į vandenį ar į ugnį.

— Nemanau, — tarė Henrietta, — kad kas panorėtų paimti jį auklėjimui.

— Nelaiminga ta moteris, kuriai prisieis panėti tą nešvaruoklį. Nejaugi atsiras moteris, kuri pradrištų duoti tam žvėriukui savo krūtis!!

— Kas jums darosi, Agnesa, — sušuko Žegana, — ar jūs nematote, kad ta baidyklė turi bent keturius metus. Jam, tur būti, ir apetito nestinga.

Ištikrųjų baidyklė nebuvo tai tik-ką užgimęs kūdykis. Buvo tai beformis gumulas, suvyniotas į drobinį maišą, iš kurio matėsi tiktai kaž-kas panėšus galvai. Ant jos riogsojo džiupsnis rudų plaukų, iš po kurių žiūrėjo viena akis, išžiodinta burna ir dantys. Akis verkė, burna rėkė, o dantys, rodos, pagatavi buvo kandžioti. Gi visa tai, krūvon paimta, daužėsi ir spardėsi maiše, kas labai tiko bėsididinančiai miniai, kuri rinkosi palei medinę lovą.

Ponia Alōiza de-Gondelorje, didi ir turtinga dama, su anuke, šešių metų mergele, sustojo netol lovos ir su tikru atsidėjimu žiūrėjo į gulintį lovoje gyvūną; paskum pratarė:

— Tikrai aš maniau, kad čia tėra primetama tiktai kūdykiai.

Sviedė varinin indan sidabrinį piningą ir pasitraukė, susiraukusi su pasibjaurėjimu. Keturios našlės saldziai ir maloniai nusišypsojo.

Po valandėlei ėjo pro šalį rimtas ir mokytas karaliaus notaras Robertas Mistriskol su savo motere. Pažvelgė į lovą ir pratarė:

— Radinys! Ir kur galėjo atrasti tokį nepaprastą?

— Jis žiūri tik viena akimi; ant antros užvirto didelė karpa, — pridėjo ponia Mistriskol.

— Tai ne karpa, — atsakė mokytas vyras, — tai kiaušinis, o tame kiaušinyje yra toks pats šetonas, kaip ir tas kuris guli lovoje. Tas šetonas turi savyje dar šetoną, o šis dar kitą ir taip be galo.

³ Tai sunervavo mane tas beprotis, po šimts velnių!

— Iškur-gi tamista žinai apie tokius dalykus? — užklausk pati.

— A, aš labai gerai žinau, — atsakė notaras.

— Pone notarai, — atsiliepė Gošera, — ar negalėtum pasakyti, ką mums lemia pasirodymas tokios bjaurybės?

— Tai lemia didelės nelaimės, — atsakė jisai.

— Tur būti iškils karė su anglais, — pridūrė viena kumučių.

— Prekyba gal nupuls, — patėmijo kaž-kokia pirkklė.

— Aš tikiu, — sušuko Žegana Tarm, — kad paryzėnams būtų geriau, jai tas išgama būtų padėtas verčiau ant laužo, o ne ant lovos.

— Taip, taip, ant laužo, ir tai ant tokio, ant kurio degtų karšta ugnis, — pridėjo kūmutė.

— Būtų labai išmintinga, jai būtų taip padaryta, — tarė notaras.

Tūlas jaunas kuningas gana ilgokai klausėsi pletkininkų kalbų ir notaro aiškinimų. Jo veidas buvo rimtas ir rūstus, kakta plati ir atvira, akys giliai žiūrėjo. Nieko nesakydamas, jis prisiartimo par minią prie mažučio raganiuko ir ištiesė savo rankas. Tikrai jau buvo laikas šį-tą veikti, nesa daug kam minioje varvėjo seilės apie laužą užsiminus.

— Aš imu tą kūdykį savo globon, — tarė kuningas.

Susupo jį į savo sutono skverną ir nusinešė. Visi žiūrėjo į kuningą, nusistebėję, iki jis dingo Raudonose duryse, par kurias tuokart buvo inteinama iš bažnyčios vienuolynan.

Pirmam nusistebėjimo momentui praslinkus, Žegana Tarm pražnabzdėjo Goltjerai ausin:

— Aš jau nesykį sakiau tamstai, sesute, kad tas jaunutis vienuolis, Klodas Frolo, yra raganius.

II. KLODAS FROLO.

Klodas Frolo ištikrųjų buvo nepaprastas žmogus.

Jis kilo iš vienos tokių šeimynų, kurios prabėgusiame metšimtyje vadinosi augštoji buržuazija ar smulkioji bajorija.

Nuo pat mažens tėvai jau paskyrė jį į kuningus. Jis buvo išmokintas latviškos kalbos, mokėjo nuleisti akis ir kalbėti patyliais. Tėvas atidavė jį dar kūdykį vienuolynan, kur jis ir augo tarp maldakningių ir kitokių kningų.

Buvo tai liūdnas ir rimtas vaikas; mokinosi labai gerai ir buvo begalo gabus. Retai težaidė su savo amžiaus vaikais ir niekad nesikūlė. Bet už tat niekas už jį labiau nesispaudė prie mokslo ir niekas taip rimtai ir su tokiu atsidėjimu nesiklausė lekcijų, kaip tai darė jisai. Nė vienas žodis neištrūkdavo jam iš domos, ir jis užrašinėjo visą ką tik užgirsdavo ant lekcijų.

Pabaigęs teologiją, jis ėmė studijuoti kanoniškas

teises, kurias greitai pažino; po tam ėmėsi medicinos ir meno. Jis išmoko visų tuomet esančių kalbų ir aštuoniolikos metų amžiaus būdamas, buvo mokytu vyrų pilnoje to žodžio prasmėje. Jaunikaičiui rodėsi, kad žmogus gyvenime teturi vienintėlį tikslą, o tas tikslas — tai mokslas, žinojimas.

Apie tą laiką, vasarą 1466 m., Paryžių aplankė baisi džuma, nunešusi suviršum keturias dešimtis tūkstančių gyvasčių. Labjausiai, kaip buvo sakoma, siautė ji gatvėje Tiršan. Buvo tai ta miesto dalis, kurioje gyveno Klodo tėvai. Jaunikaitis puolėsi tenai, savęs nebsuvaldydamas iš baimės. Buvo jau per vėlu: tėvas ir motyna pasimirė dar vakare prieš tą dieną. Gyvas liko tik mažutėlis Klodo broliukas, klykęs kiek sveikas savo lopšyje. Tiek gerybės ir tepaliko tėvai Klodui. Jaunikaitis paėmė ant rankų savo brolių ir išėjo iš namų, giliai užsimąstęs. Iki tam laikui jis gyveno mokslu. Dabar pradėjo gyventi tikruoju gyvenimu.

Šis atsitikimas sudavė tikrai skaudų smūgį visai Klodo esybei. Našlaitis, vyriausias šeimynoje, devyniolikos metų amžiaus, jis jautė, kaip gyvenimas prikėlė jį iš svajonių ir pašaukė į buitį. Persiėmęs užuojauta ir pasigailėjimu, jis karštai prisirišo prie to mažyčio sutverimėlio, prie savo brolio. Akyvas ir gražus apsi-reiškimas žmoguje, kuris iki šiam laikui nemylėjo nieko kito, kaip tik savo kningas.

Tas prisirišimas augo greitai. Jis Klodo nekaltoje dūšioje pavirto į tikrą pirmutinę meilę. Nuo pat kūdykystės atskirtas nuo tėvų, kuriuos mažai tepažino, tartum užmūrytas savo kningose, godžiai rydamas mokslą ir tesiklausydamas reikalavimų savo proto, kurs vis labiau ir labiau linko prie plataus žinojimo, vaikas nė laiko neturėjo pamąstyti, ar jis turi dar širdį. Smulkutis sutvėrimėlis, našlaitis brolis, lyg iš dangaus jam nupuolęs, padarė iš jo visai kitokį žmogų. Jis suprato, kad ant svieta yra dar ir kiti dalykai, ne tik lekcijos ir Homero giesmės, kad žmogui reikalinga yra ir meilė; kad žmogaus gyvenimas be meilės yra tai nepateptų ratų girkzdėjimas, draskęs ausis. Jis atveizdino sau, kad kraujo ir giminystės ryšiai tai vienintėlis ir būtinas jausmas žmogaus gyvenime, ir kad meilė mažo broliuko pilnai jį užganėdins.

Ir todėl meilė Žegano buvo gili ir karšta. Tas mažutis, sutvėrimas, gražus, baltplaukis, rausvo veidelio, tas silpnas našlaitėlis kėlė jame neapsakomai meilius jausmus. Tasai rūstus mintytojas, pasižiūrėjęs į kūdykį, pasiimdavo maloningumu ir meile. Jis rūpinosi juomi, lyg kad tai būtų koks brangiausias dalykas. Jis buvo jam daugiau negu broliu: jis buvo jam motyna.

Klodas sujieškojo kūdykiui žindyvę. Netolimais nuo universitatės, kur gyveno Klodas, buvo malūnikė, kuri kaip tik tuo patim laiku žindė sveiką kūdykį. Klodas pats nugabeno pas ją savo mažutį Žeganą.

Nuo to laiko Klodas ir į gyvenimą pradėjo žiūrėti labai rimtai. Rūpa apie broliuką buvo jam ne tik

pailsiu, bet ir visų jo darbų tikslu. Jis davė sau pažadėjimą pasišvesti savo brolio ateičiai ir neturėti prieš save nė kitos šeimynos, nė kitų džiaugsmų, kaip tik laimę ir gerovę brolio. Dabar jis labiau ne kaip kitados geidė pastoti kuningu. Jo augštos doros ypatybės ir mokslingumas atidarė jam visas bažnyčias. Dvidešimts metų amžiaus jis išsišventino ir likosi kuningu vienos koplyčios Dievo Motynos bažnyčioje.

Čionai jis dar labjaus įsigilino į kningas, nuo kurių atsitraukdavo tik tam, kad aplankyti savo brolių; iš jo stebėjosi ir jį gerbė visi vienuolyno gyventojai. Iš čia jo garbė prasiplatino po visą apielinę ir, kaip tai tančiai būna, pradėta kalbėti, kad jis yra raganius.

Nedėdienį 1467 m. jis tik ką buvo pabaigęs mišias ir buvo beinašas į savo kambarį, kaip pamatė minią, besigrūdančią palei medinę lovą. Prisiartino jis prie to nelaimingo sutvėrimo, kurio jau visi nebekentė. Baisus kūdykio gymis, mintis apie mažą brolių ir apie tai, kad ir brolis būtų atsiradęs čia, ant tų lentų, jai jis nebūtų parėjęs namo į laiką, visa tai suspaudė jo širdį nesuprantamu jausmu. Begalinis pasigailėjimas apsupo širdį, ir jis nusinešė su savim nelaimingąjį sutvėrimą.

Kuomet Klodas išvyniojo kūdykį iš maišo, tai pasirodė, kad jis yra neapsakomai bjaurus. Ant kairos akies kybojo didelė karpa, galva pasinėrusi pečiuose, nugara išlenkta ratu, krūtinė išversta lanku, kojos kreivos. Bet-gi jis atrodė labai gyvas, ir nors nebuvo galima suprasti jo kalbos, garsus jo balsas liūdyjo, kad tame baisyame kūnelyje slepiasi sveikata ir spėkos. Klodas dar labjaus gailėjosi to žmogučio, pamatęs jį arčiau. Ir jis prizadėjo išauginti tą vaiką vardan meilės savo brolio, idant, jai Žeganas ateityje nuskalstų, tasai geras Klodo darbas būtų priimtas danguje, kaipo nuopelnas už brolių ir brolio naudai. Tai buvo mielaširdingumo kapitalas, kurį jis taupė iš anksto broliui, idant šis, laikui bėgant, galėtų juo naudoties, jai neturėtų daugiau tokių pat piningų; o juk kitokių rojų niekas ir nepriima.

Jis pakrikštijo tą vaiką vardu Kvazimodo*, iš dalies paminėjimui tos dienos, kurioje kūdykis rasta, iš dalies parodymui, kaip gamta blogai sutvėrė tą naują žmogų. Ištikrųjų Kvazimodo, persimetęs, kuprotas, kreivakojis nebuvo žmogus, o tik panešėjo žmogystei.

* Latiniškas žodis — quasi modo — „panašiai“, „lyg kad ir taip“.

(T. B.)

“Kaina.”

Visi manom žodį “kaina” esant gyvu lietuvišku. Jaigu kurį nors mūsų kalbininkėlių (ne sakau kalbininkų) paklaustume; jis griežtai užkirstų, jog “kaina” yra lietuviškiausias žodis, o gal dar ir kokią vietą nurodytų, kur tas žodis būk esąs gyvai žmonių vartojamas. Taip dažnai elgiamos. Vienok žodis “kaina” yra gimęs lavonu. Kaip, anot tos pasakos, velnias pamėgdžiodamas Dievą norėjęs sutverti žmogų, bet, kadir nulipdęs iš molio balvoną, betgi negalėjęs į jį dūšios inkvėpti, taip prašmitnaus kalbininko (nėra reikios sakyti kurio) yra nulipdytas žodis “kaina” — be dūšios. Tik kalbininko būta gudresnio už velnią: paleista į žmones bedūšis balvonas ir nič-nieko neprasitarta apie jo negyvumą. Taip vikriai apgauti žmonės tuoj apsidžiaugė naujagimiu, įrašė jį į katalogus, pradėjo dėti ant kningų apdarėlių ir visur kitur, visai nesuuosdami mažiausio lavoniško dvoko. (Tai tik ačiu tūloms manijoms).

Kaip velnias žmogui sutverti ėmė molį, taip kalbininkas pageidaujama žodžiui ėmė kalbų medžiagą. Įsidėmėjo, matomai, jam labai patikusį rūsų ir lenkų žodelį *cēna*, pastebėjo, kad slavų *c* ar *č* kartais lietuviškoj kalboj yra *k*, o *ē* pavirsta *ai* ar *ie*, — ir to jam buvo gana — brūkšt, ir stojos raidė raidėn *kaina*, motriškojo paveikslo esybė.

Kol tokio velniško darbo lietuviai nepažinojo, jiems buvo gears žodis “čienia”; jie visur jį vartojo, sakydami: kad tokia esanti arklio ar gyvulio čienia, kad toks rūbas esąs čienioj, o net ir apie žmogų ištardavo, kad jis tada ar šiada esąs savo ar nesavo čienioj. Dar seniaus nei “čienios” lietuviai nežinojo ir saviškai sakydavo “brangybė” (*Cena. æstimatio, pretium, valor. Brungibe. — Širvido Dictionarium, 23 pusl.*).

Kad lietuviai būtų ką nors pelnę įsigiję vietoj gyvųjų *čienia*, *brangybė* negyvėlė *kainą*, to nekaip negalima pripažinti. Viena, jau dėlto, kad negyvėlius įsileidus draugėn labai nešvanku, o kiti dar pagundinti gali ir naujus negyvėlius gaminti. Lengvu, leiskim, būtų kam nors, kainos paveizdą sekant, iš slavų *vēra* padaryti žodį *vairá*, iš *cēp* padaryti *kaiþis* ar *kaiþé*, iš *cēl* padaryti *kailē*, *kielē* ar *kailis* bei *kielis*, iš *cēl*, lenk. *cały* padaryti *kailas* ar *kielas*, iš *svēt*, lenk. *świat* padaryti *svaitas* ir t. t. be galo. Antra, nebevertodami “čienios”, nebegalime pasakyt kurį žmogų esantį savo čienioj, nes pasakius “kainoj” visai nebe tas bus. Taigi, savo kalbos lobin priėmę lavoną, netenkame savo gyvųjų supratimų, nuskurstame dvasioj. Tai dar taip, kad, negyvėlei “kainai” įsiviešpatavus, nebegirdimas kitą syk buvęs gyvas “pakainiui”. Lavonas užmušė ir gyvą, nors svetimą, žodį “čienia” ir su juo sujungtus

jau pas mus užaugusius supratimus, užmušė ir mūsiškį gyvą išsitarimą "pakainiui".

Pagalvokite tamstos, kas bebus su mūsų dvasiškuoju amžiais įsigytu turtu, jaigu mes pradėsime gyventi apsupti velnio padaro — nulipdytų kadir iš to paties molio, bet be dūšios balvonų.

Chicagoje, Ill. Birž. mėn. 1911. *Kl. Jurgelionis.*

J. Štiupas.

Lietuvos Liberalai ir Obskurantai XIXtojo metašimčio pradžioje.

Kreipdamasi į theologus, Sniadeckis pripažįsta, kad buvo "vos ne visuose amžiuose rašaliai ir philozophai, kurie subegarbino savo plunksną irreligija ir bedieviškumu"; bet podraug klausia, ar nekurių prasizengimai duoda tiesą "neišsitikėti visiems ir plūsti visą mokslą"? Juk-gi "vadai sektų, eretikysčių ir vos ne visų nuo katalikiškos bažnyčios atskalinų" buvo "theologai; ar tinka to dėlei theologiją vadinti mokslu atskalinybės?" Toliaus atrodo, kaip theologai "seniaus vado vaudami visuose beveik moksluose ir įsileisdami į tai, kas prie jų nepriguli, tramdė apšvietimą ir tolynžangą mokslo, o didžius ir nekaltus žmones smarkiai persekiojo", privesdamas pavyzdžius Kartezijų, Koperniką ir Galilei, o karštai gindamas D'Alembert'ą. "Niekiniimą ir persekiojimą mokytojų vyrų—sako toliaus—pradėjo theologai, kuomi kenkė religijai, dorai ir mokslui. Mokintieji galiaus ėmė gintiesi: perkratė mokslą theologų, atskyrė jame tai, kas yra iš tikro dievišku ir religišku, nuo to, kas yra prasimanymu ir pasisavinimu žmonių, norinčių svietu vadauti ir viešpatauti: ir iš čion kilo brangintini ir dideli religijai ir draugijai užpelnai; bet taip pat iš čion išėjo šaltinis nepermaldaujamo ant philozophijos įnirtimo. Atskleiskime bažnytinę istoriją, o toji mus pamokins, kad blogi, nerūpestingi ir užsidegę theologai daugiaus padarė skriaudos bažnyčiai ir religijai, negu visi raštai netikių; nesa šitųjų bedieviškas mokslas galėjo patraukti nekurius žmones; kuomet barnis, tušti ir perdėti senesniuose amžiuose theologų svaiciojimai, įtraukė ras bažnytinės valdžios į valdymą ir reikalus svietiskus ir augantieji kassyk labiaus tos valdžios prisisavinimai, jos plytlaizių paremiami, atplėšė nuo bažnytinės vienybės pilningas tautas ir viešpatijas... Perskaitykime tikrą šiandien aprašymą Ispaniškosios inkvizicijos, o ten pamatysime, kaip tas tikrai pragariškas tribunolas pamynė ir sulamdė tiesas Dievo, draugijos ir

žmonijos, gražiausią Europos šalį aptuštino nuo žmonių ir pripildė pustynėmis*. Philozophiškoji dvasia, beje nuodugnaus ir bešališko dalykų tyrinėjimo dvasia—sakau—philozophiškoji, tikrai krikščioniškoji, išgelbėjo likučius Europos nuo tolygaus teismo ir nuo barbarybės senesniųjų amžių, nuginklavo smarkųjį fanatizmą, sulaikė praliejimą kraujo žmonių, subaudė perdedamą asketizmą, kurs slopina meilę artimo ir draugijos dorybes; toji dar philozophiškoji dvasia sustabdė lengvadūšybę, įvesdino apžvalgumą, pagražino žmones įvairiai tikinčius į broliškąją meilę ir apvalė evangeliškąją dorybę nuo anų ydų, kuriomis ją užkrėtė *scholastikai, kazuistai, probabilistai* ir ans begarbės neteisybės ir putnumo mokslas, kurį sau prasimanė dėl savo liuono netikrieji šventabezdžiai po vardu *theologišky restrikcijų*". (Mat, sako, jezuitai buvę tokias restrikcijas pramanę). "Kiekvienas mokslas—galiaus sako Sniadeckis—turi savo pušgalvius ir klastorius, kurie jį niekina ir gadina, ir taip pat tikrų garbintojų bei išpažintojų, kurie jį su garbe ir nauda tobulina. Pirmųjų ypatybe yra paviršutiniškumas, palopytas didybe ir putnumu; antrųjų dėmė yra nuodugnumas, padabintas mandagumu ir dideliu apžvalgumu sprėndime. Nuodugnus theologas neteršia philozophijos, bet jos mokosi, kaipo sau ne tik pagelbingos, bet iš tiesų reikalingos". Tokie tik theologai "moka religijos reikalą ginti ir palaikyti su ana jiega ir guoda, kurios pritinka teisybei, nesuteptai nē geidulingumu, nē paikysta... Tokie tai theologai remia religijos majestotą ne ant pačių dievotų minčių ir parodų, bet podraug ant gyvenimo darbų ir ant būtino užlaikymo amžinų teisos tiesų... Neturi religijos—tikro theologo akyse—plėšikas ir spaudėjas liaudies, kurs iš išplėšto nuo bėdinų šeimynų grašio davinėja almūžnas, praturtina klostorius arba statydina bažnyčias. Nesa nēra bjauresnės tyros religijos akyse šventvagystės, kaip rodant dievotumą paviršutiniškumu, o tramdant ją darbais, religijos uždraustais."

No. 148, 1819 m. "*Wiadomości brukowe*" patalpi-no straipsnelį: "Pašneka, pasivaikščiojimas ir vėl pašneka", kur tas pats dalykas iš juokdariškos pusės tapo apdirbtas. Vėkarynose pas tūlą grovienę *labbé* perkūnavo ant philozophų kaipo parengėjų revoliucijos, kuri "sulygino žmones ir liepė mokyties grovams". Autorius, atsikirsdamas, sako, kad tokie šarlatanai kaip "Mistyckis, Antosiek, bobutės" iš tikro kenkia, bet *labbé* juos gina, nesa tai ėsą žmonės "su įkvėpimu", o kaltina Aristą, kurs remia žinojimą patyrimu ir yra materialistu. Autorius atkreipia atydą ant to, kad Aristas yra doriausiu žmogumi ir trokšta tik naudos šaliai; o neišjudinamas *labbé* sako, kad tai veidmainystė. Užpykęs autorius prasišalina nuo *labbé*,

* Mykolas Balinskis tuomet Vilniaus *Dziennike* (1820 ir 1821 m.) parkratinėjo veikalą Jono Antano Lliorentės.

sakydamas, kad jaigu šarlatanai daug užkenkė philozophijai, tačiau daugiaus užkenkė žmonėms, kurie velija pelnikauties iš visatino kvailumo. "Tai jie — sako jis — nori nukreipti mus nuo kelio patyrimų, o nuvesti į neatsektus labyrintus, prie ko nemažai prisideda ir tie, kurie nestengia spręsti par save, lenkiami arba paklusnumu mecenasams, platina *bjaurias apšmeižas* ant autorių, katrų neskaitė ar nesuprato, ant akademijų, kurias tik žino iš vardo, o kartais ir ant ištisių tautų."

Atsakyme ant taip nupiešto pasielgimo obskurantų, kurie mokėjo naudoties prielankiu jiems vėju augštesnėse sferose, jezuitai jau tiesiog apskelbė karę prieš tą linkmę apšvietos, kuri nuo laikų Apšvietos Komisijos taip išganytingai plėtojosi visuomenėje. Atnaujinę "*Miesięcznik Połocki*" 1820 m., tuojau atėmė philozophų vardą nuo Voltaire, Rousseau, D'Alembert ir tt., o visai lenkų literatūrai to laikmečio užmėtinėjo bedievystę ir... neapkantojimą. Vienas straipsnis: "Ar galima theologus kaltinti, kad jie kilo prieš philozophiją XVIII-to metašimčio" tiesiog stengiasi atsikirsti prieš Sniadeckį. Kitame straipsnyje F. X. S. "Apie toleranciją" stengiasi atrodyti, kad Bentkovskis įžangoje į savo "Literatūros historiją" esąs nedraugu teisybės, skriaudėju ir šmeižiku religijos, ir kad drauge su kun. Kołłątaju nori paardyti tvarką, gerus papročius ir tt.

Skaitant tuos juodinimus, sunku nesutikti su Jonu Sniadeckiu ("*Pisma rozmaite Jana Sniadeckiego*", t. IV, 1822 m., įžangos š. VI.), kad tai buvo pastangos "pusgalvių," mėtant "juodas apšmaizas ant kiltos philozophijos vardo", trokštančių "pagąsdinti šalies vyresnybę ir bailias sielas; o neapikanton paduoti šviesą proto ir mokslo: du garbingu užpelnu žmonių ir tautų."

Bet Polocke neilgam jezuitai mokslą beniekino. Mirus generolui Brzozovskiui, veikia išėjo ukazas (15 d. kovo 1820 m.), išvarantis jezuitus iš Rosijos. Polocko akademija liovėsi bebuvus. Jezuitai iššinėdino į Galiciją, kur po globa ciesoriaus Pranciškaus, o gelbint archyviskupui Ankvičiui, iš naujo atidarė mokyklą Tarnopoluje. Ant išžiūros Vilniaus universitatė laimėjo pergalę. Baltarusijos mokyklos atiteko po jos valdžia. Bet ji pati ėmė netekti savo senoviško švitrumo. Po intekme augančios reakcijos spėkos mokslas veikia turėjo užleisti vietą intrigoms ir pavydui tarp mokytojų...

Reikia dar atminti, kad obskurantizmo dvasia, kurią jezuitai įvedija, rado padrūtinimą nuoamžiniuose apsireiškimuose pamaldumo, bigoterijos ir fanatizmo. Asketiškos ir "nobažnos" kningos platino visuomenėje sėklą prietarų ir burtų. Taip tikrino netik liberalai ir "netikiai", bet ir šviesesnieji kuningai, kurie dirbo dvasioje vyskupo Krasickio. Ypačiai tai darė šviesų pijarai ir bazilionai, nors ir kituose zokonuose randasi ypatos, kurios ruošniai peikė fanatiškus rašinius

kun. Surovieckio, kaip ir taip vad. dvasiškasis kningas, perimtas paviršutinio įmoningumo dvasia. Mokintasai trinitorius, tuomet 34-metinis kun. Inocentas Severinas Krzyškovskis, išmėtinėja sągadyniečiams tokį kreivą religijos išmanymą. "Daugeliui mūsų kuningų — sako jis, — o labjaus zokonuose esantiems, labjaus patiko sapnų svajonės, netikri principai ir kakis-nors, jaib tik karštas uolumas. Beveik kandims atiduoti didžiųjų tėvų veikalai..., o iš to kilo šaltinis blėdies religijoje ir doroje, ką juk apverkiame!... Pasirodė daug kningų, pripildytų daugeliu pramanytų paveizdų ir pasakomis nuduodančiomis teisybę, netikromis maksimumis ir pažadais, pamokymais, o net naujais visokių motyvų apsireiškimais... Veltui čia kas-nors pasiteisinti norės, kad tiems apsireiškimams neužtikimą, kaip kad šv. raštui, bet tik dievotai taip sau tiki (*pie credunt*), nesa tie apsireiškimai taip keistai stoja ypačiai lenkų dvasiškose ir maldomis paskirtose kningose šalymais šv. rašto, kad jos užtemdinti ir perviršinti panorėjo, lyg kad jos tik apreiškia Dievo valią... o tose mintyse žmonių, anot jų nelaimės, tiek stengia, kiek nė tikėtis nebūtų galima... Todėl duodas matyti toks įvairumas mokslo dievotybės ir maksimumų vienoj katalikų bažnyčioje, kurias pramanė ir užsispyrę glamonai labjaus tūli zokonai, panaudodami vienatinai išsitarimus dieviškojo Rašto ir tūlas vietas versdami naudon savų norų ir sykį priimtos žmogiškos sistemos mokslo, paremto tankiai ant silpnos ar kreivos papėdės, o išduodančio nesuskaitomas tuščiakalbystes ir pasvaigimus, kurie nieko taip nesibijo kaip sveiko proto; todėl jį peikia dalykuose religijos ir už kenksmingiausią skaito po visokiomis priedangomis. (Tarp nesuskaitomų po namus tokių kningų, jis pamini: 1° "*Miasto uspokojenia serc ludzkich albo medytacye na každy dzien calego roku*"; 2° "*Rok niebieski*"). Užsiminę apie du rašiniu kun. Surovieckio, jis sako: "Tankiai pasirodo raštai dalykuose, kurie... suvedžioja silpnus tikyboje ir tikrame moksle katalikiškos religijos, o kurie, kartais pripildyti klaidų ir kreivų minčių, o net sukylimo prieš apšvietą ir mokslą, parodo, kad pats religijos mokslas yra taip nelaimingas, jog tūli jo mokytojai nieko labjaus nesibijo, kaip apšvietos, kurios juk nesibijo tyra ir tikra katalikų religija, o net reikalauja, kad pritemdinta nemokslumu, apleista vangumu, sutepta klaidomis ir perdėjimais, o subjaurinta putnumu savo išpažintojų, ir prislėgta savųjų ir kitų paniekinimu ir sumindžiota nedrovumu, tame amžiuje, kur visi kiti mokslai taip gražiai paspindo; kad ir ji taipgi pasirodytų visoj savo teisybėje, aiškume ir kiltume". Dabar-gi dvasiškos kningos "neretai moko, su skriauda katalikiškojo mokslo, kad tik tūli daigtai ir figuros nešiojamos prie savęs, ar tūlos atkalbamos maldelės apvalo dūšią, gina nuo priepuolių gyvenime, nuo prapuldymo išganymo", ir tamsūs kuningai nori "veikme ant pajautų tik padaryti dievotą ir dorą

žmogų", nori jį "pačia baine palenkti prie doros, o trukume mokšlo, kuriuomi pertikrinėti turėtų, sumanė net, kad jie prisitarnaus religijai netikrais stebūkais, dievotomis ar greičiaus bedieviškoms pasakomis, kurias prasimanė, o be krūpterėjimo ir baimės paliko ainiams: liepė, nieko nesuprasdami nė neperkratinėdami, aklaizoms įtikėti". (*"Dzieje dobroczynności krajowej i zagranicznej"*, 1823 m., t. II).

Tą liaudies linkmę prie stebūklų palaikė tuomet pasiplatinęs valdančiose Rosijos sferose—mysticizmas.

Dievystės sąvokos plėtojimos.

Pagal prof. Grant-Allen'ą—J. Laukis.

• DIEVŲ ATSIKADIMAS.

Ant pirmutinio, žemiausio laipsnio, kuomet buvo kūnas laikoma, dievai, taip sakant, yra nežinomi žmogui: garbinama draugų ar giminių lavonai. Ellis prieda pavyzdį iš Taiti salos gyventojų gyvenimo. Jie sodina vadovo lavoną po tam tikru stogu, stato prieš jį altorių, ant kurio giminietis, ar kuningas, kuriam lavonas pavesta prižiūrėti, kasdien atneša dovanas: vaisius, valgi ir puokštes.

Bet labai dažnai yra užlaikoma ne visas kūnas, tik galva, ant kurios ir pereina visas garbinimas. Farbs apie Buru gentę pasakoja taip: "Numirėlius laidoja girioje, užuočioje vietoje, kuri paprastai yra pažymėjama antkapiniu stulpu. Ant šito stulpo tam tikroj tvarkoj giminės deda tabaką ir kitas dovanas. Kaip kūnas supūsta, artimiausias giminietis atkasa kaukolę, įvynioja ją į naują audeklą ir padeda savo name, ar atskiroje palapinėje, šale kapo pastatytoje. Kaukolė tokiu būdu yra prosenio atstovu, kurios prisakai yra pildomi su didžiausia pagarba".

Čia pastebėtini du svarbūs dalykai, suteikią nurodymus kaikiurių klausimų išrišimui: antkapinis stulpas, kuris, turbūt, patarnavo medinio stabo prapaveikslui, ir maža triobelė, statoma šale kapo, kuri be abejo yra viena iš daryklių, nuvedusių žmoniją prie šventnamių ir maldnamių. Toliaus švento lavono į audeklą vyniojimo apeiga ir kaukolės prisakų pildymas kaip orakulas.

Apie šiek-tiek augštesnį su lavonu prietikių laipsnį randame Du Challien'o pasakojimuose apie savo bendrakeleivius po vakarinę Afriką, kurie imdamiesi kokio darbo, imdavo savo protėvio kaukolę ir pasiskutę jos su vandeniu išgerdavo. Jie manė, kad susijungimas su narsiais protėviais padaro juos pačius drąsiais. Čia matyt yra prasčiausia ir seniausia forma papročio suvalgyti dievą.

Protėvių garbinimas, esąs nuo seno visų tikių

centru, Chinuose ir kitose šalyse ir dabar yra svarbiausia tikėjimo lytimi. Pas chinus, tiesą pasakius, nėra dievų. Pas kaikiurias tautas bočių garbinimas pasilieka galybėje net po to, kaip svetimos tikėjimos veikmės įsigavo jo tarpan. Graikų ir romėnų larai ir penatai svarbią rolę vaidino privatiniame stabmeldijos pasaulio kulte. Bet ilgainiui paprastai įvyksta—dvasių sujvairėjimas ir vienoms jų atiduodama didesnė garbė, kaip kitoms. Taip tveriasi dievai. Dievystė tai nepaprastai galinga ir draugiška išpradžių dvasia, kuri žmogui gali padėti ir nuo kurios padėjimo žmogus gali laukti gerų pasekmių. Toliaus, vado kuningaikščio ir kitų postovių atsiradimas padarė stiprią veikmę į dievystės sąvokos išsiplėtojimą. Galingas karalius numiręs apturi augštesnio laipsnio dievystės pobūdį; greta su karališkos valdžios galybės augiu kyla ir dievų valdžia.

• Atėję dabar prie kitos stadijos—lavono žemėn laidojimo stadijos, pasižiūrėkime, ar čia galimas yra nabaštiko garbinimas ir iškėlimas jo į dievystę. Gi mes žinome, kad laidojimą iššaukia noras lavoną nuo savęs prašalinti ir jam neduoti progos pagryžti. Bet prigimtas artumas giminičiui ar draugui ir noras jo prielankumui ir pagalbai patikėti, du iš pirmos pažiūros priešingus besistengimus sutaiko. Ir mes ištikro matome, kad žmonės, degindami, ar žemėn laidodami savo nabaštikus, visgi nesiliauja jų garbinę; ir tie akmenys, kurie ant kapų buvo dedami tikslu užstoti negyvėliui kelią, ilgainiui, kaip matysime, pavirsta į altorius, ant kurių yra dedamos aukos vėlėms.

Visą šitą laiką vyksta didelis dievų skirstymas, kurių svarba pakyla su šventnamio ir kuninginės kastos atsiradimu. Ir ve, paties bekūnės dvasiuos suopročio neaiškumas ir netikrumas padeda jos dieviškai augštybei kilti. Dievai vis daugiau yra laikomi dvasiškais ir nedaiktiškais, pagal išvaizdą ir esybę vis mažiaus panašūs į žmogų; jie yra apteikiami didžiausiomis ypatybėmis; jie tampa begalo dideliais, jie tapatinama su saule, mėnesiu ir didžiomis gantos jiegomis. Bet daugiadievytės stadijoje niekuomet nepasiekia visagalybės, nes kiekvieno galybė yra ribota. Todėl pilnai aišku, kad graikai ir romėnai dievus skaitė nedaug kuo galingesniais už paprastus žmones. Daug vėliaus po vienadievytės veikmę, kaip dievystę pradėta permąnyti daug augščiau, atsirado žydybė ir krikščionybė su jų vieno visogalinčio Dievo kultu.

Iš D. Makdonaldo pasakojimo matėme, kaip Vidurinėje Afrikoje tveriasi dievai, kaip iš vado bočių kulto atsiranda gentiniai ir vietiniai dievai; nes žinome taipgi, kad su karalių valdžios atsiradimu ir jos augiu žengia pirmyn tautinių dievų autoritetas ir galė. Ypatingai nereikia užmiršti, kad laikas taipgi yra galinga daryklė šitoje aigoje; tolimieji bočiai ainių akyse vis daugiau nustoja žmogystės lyties ir atminimuose išaina viršgamtiškesnėmis esybėmis. Jai didelis yra

pats karalius, tai kokiū dideliu turi būti jo bočius, kurį jis pats gerbia ir jo bijos; senesnis gi dievas, bočiaus bočius dar galingesnis.

Čia yra pastebėtinos trys daryklės, vaidinusios žymią rolę dievystės išsivystyme: šventnamių atsiradimas, dievų paveikslai (stabai ir idolai), visų gi labiausiai kuningija.

Šventnamių atsiradimas aiškinama visai, bet neabejotina, kad jo prapaveiksliai yra ar numirėlio kapas, ar ta vieta, ant kurios atsibūdavo jo garbinimas. Šią tiesą, kurią Spenceris surado tyrinėdamas keleivių parodymus ir senovės tyrinėtojų darbus, visai atskirai nuo jo išreiškė W. Simpsonas, remdamas visai kitais patyrimais ir daviniais.

Šventnamis—išspradžių urvas ar menkutis būstas—augant karališkai galybei ir plėtojantis menui, įgyja vis didesnę apemį ir vis puikiau ir gausiau yra puošiamas. Kapiniai šventnamiai ypatingos didybės pasiekia ten, kur juos stato šau pats karalius, k. v. Aigypte, Persijoje. Tokios rūšies šventnamiai-kapai ypatingą meno didybę pasiekė tokiuose meno paminkluose, kaip karaliaus Atrėjo lobynas Mikėnuose, kuris ištikrųjų yra tūlo nežinomo priešistorinio karaliaus rakstu.

Žinoma, tautinė sąmonė riboja šventnamio svarbą ir veikmę jame buvusios dievystės galybe. Ir atvirkščiai, su dievystės galybės augiu didinos dailininkų noras statyti ir puošti pastovią jos buveinę. Galų gale dievystės veikmė yra ribojama įspūdiu jos namo padaromu į žmogų.

Atėję prie vystymosi dievų paveikslų, kuriuose dievai gyvena, matome, kad ten, kur yra laidojimas ir menas stovi žemai, atmintis apie nabaštiką pasilieka vos pas dvi, tris kartas. Bet kur normaliniu lavono užlaikymu yra balzamavimas, ten nabaštikas gali būti garbinamas gana ilgai. Todėl mes matome, kad Aigypte ir Peruvijoje vietiniuose tikėjimuose įžymią vietą įgavo mumijų kultas, nors kartais ir kiti dalykai prisidėjo, k. v. šventieji akmenys. Bet daugelyje kitų šalių atsirado reikalas dievystę išreikšti stabu.

Pačia seniausia dievystės paveikslo arba stabo lytimi yra balzamuotasis lavonas. Mes žinome, kad mumijos buvo taip įvyniojamos audeklu, kad jų paviršius buvo nematomas; beto dar jos dažnai buvo dedama uždengiaman sarkofagan. Taigi nabaštiko paviršį reikėjo kaip norint apiešti. Šituo tikslu pradėta nabaštikas piešti ant sarkofago dankčio, o tas padavė mintį apskritai apie dievų paveikslų galimumą ir geistinumą.

Po mumijų tuojaus eina prastas tikras paveikslas. Pav. meksikonis lavonus paprastai degino, pasigedus gi jiems kovoje kritusių vyrų, jie darė medinius stabus ir juos degino vietoje lavonų. Kuone toki patį stabai aigyptiečių dėta su mumijomis; šitas stabas turėjo vėlei pakeisti kūną, jai jis pražūtų.

Dievų paveikslų garbinimas turi dar dvi versmes: kapinį stulpą ir antkapinį akmenį. Medinis stulpas

nuvedė žmogų prie stabo ar kitų šiurkščių garbinimo dalykų, kaip va medinis konusas, ar jiekšta, kurių garbinimas buvo plačiai paplitęs tarp semitinių tautų. Tašytas akmuo, pastatomas ant kapo, nuvedė prie akmeninių ir marmurinių stovylų, labiausiai prasiplatinusio dievysčių paveikslo tipo pas kultūringąsias tautas. Išspradžių buvo tai prasta skeliaudė ar gabalas uolos, ainių užritamas ant numirėlio kapo, kad nabaštikas pas gyvuosius negalėtų sugrįžti. Paskui šitie akmenys pradėta aptašinėti ir galiaus suteikti žmogaus galvos ir pečių išvaizda. Šitai pas žmogus, pradėjęs nuo šiurkščiausių stabų, pasiekė dailenybiškiausių pavyzdžių Etrurijoje, Romoje, Graikijoje.

Nereikia vienok manyti, kad kiekvienas atskiras dievystės paveikslas yra sąryšyje su kapu. Jai pas kokią tautą dievystės sąvoka išsiliejo į užbaigtą lytį ir žmonės jau priprato dievo paveikslą laikyti jo vietininku ir atstovu, tai žinoma, nesunku pereiti į visą eilę paveikslų vieno ir to paties Apollono, Veneros, šv. Sebastijono ar Madonos.

Kuningų atsiradimas aiškinama dvejopai: vieni kuningiją laiko išsiskyrusia iš valdančiųjų luomų eilių, kiti gi iš valdomųjų luomų.

Pradesimė nuo pirmutinės hipotezės. Mes jau žinome, kad afrikinio kaimo vadai, kaip savo bočių, esančių podraug vietiniais dievais, aini ir atstovai, turi išimtinę teisę prie jų prieiti su dovanomis. Prastas kaimo gyventojas, norėdamas kreiptis prie dievo su malda, savo prašymus perduoda vadui, nes jis dievystės giminaitis ir draugas ir todėl arčiau prie jos stovi. Toki vadai yra pagal gimimą kuningais. Jie yra šventi pačia savo pačiga; jie ir jų vaikai stovi ypatinguose prietikiuose su visos gentės dievais, kaip jų giminiečiai pagal kraują. Toki vadai yra karaliais ir kuningais panašiais Melchisedekui.

Taigi seniausioj šeimyninėje tikėjimo lytyje numirė bočiai, ar tikriau, artimiausi giminės (tėvas, tėvo tėvas, protėvis) esti dievais visokiai nedidelei gentei, ar net šeimynai. Šitoje stadijoje kuningo priedermes pildo šeimynos galva; jis atsistoja prieš savo bočius kaip užtartytojas už pačias, vaikus ir šeimyną. Ir ant kiek artimai reikalas liečia naminį kultą, tai ir toliau kiekvienas *pater familias*—šeimynos tėvas yra larų ir penatų kulto kuningu; krikščioniškose protestantų šeimynose ir po šiai dienai jis skaito maldas už visą šeimyną. Atsiradus gi gentėms ir tautoms, tokio vado vertybė vis eina galingyn, o iš vado ir karaliaus dievų bočių vystosi daugybė tautiškų dievų, kurių prigimtu astovū yra gyvasis vadai ar jo giminaitis. Todėl karalius yra podraug ir kuningu.

Kur kuningija atsiranda šituo keliu, ten nėra jokio skirtumo tarp dvasiškos ir valstietinės valdžios. Bet yra dar vienas kuningijos atsiradimo aiškinimas, tiesa, negana pilnai pareiškiantis pirmąsias stadijas, bet užtai duodantis šviesesnį ir tikresnį vystymosi vaizdą. Mes matėme, kad ten, kur karalius-kuningas — dievų

ainis (pav. Peruvijoje, Aigypte), jo asmeniškai pasaulinė valdžia kaip sumazina jo dieviškų bočių valdžią. Šitai, nei viena Oziriso stovyla neišlaikys sulyginimo su milžinišku Ramzeso II paveikslu Tėbų įrose. Ten, kur visų dvasiškų reikalų vedimą pasiėmė atskiras kuningų luomas, dažnai dievų valdžia ir galybė nusmelkia karalių valdžią taip, jog karaliai yra tik dievų vietininkais. Galingi popiežiai duoda prisakus ciesoriams ir galingi valdovai lėtai nusilenkia ant užmuštų vyskupų išdidžių sarkofagų*).

Tokios neprigulmingos kuningų valdžios pradžia mūsų randame šventnaminių vergų įstaigoje, kurie tarnauja prie vado ar pulkavedžio kapo. Ir čia Aegyptas duoda mums puikų pavyzdį. Ant urvinių Benni-Hasano ir Sacharos raktų adverijų paprastai padėta parašas, parodęs nabaštiko vardą ir prievardį. Paskui išreikšta noras, kad numerėliui tolydžio būtų duodamos aukos. Mums ypatingai svarbu yra tas, kad prie tokių raktų yra pristatomi vergai, kuriems yra dedama priedermės aukos nešti. Vergų užlaikymui ir aukadarybų lėšoms paskiriama tam tikros sumos. Tokia kuningija ubvo paveldėtinė, nes manyta, kad ji geriaus rūpinsis aukų atnešimu. Dėlei šitokių rūpesčių daugelyje atsitikimų kultas buvo palaikoma kelis metašimčius; pav., žmonės numirę prie pirmųjų dinastijų dar vis tebegaudavo aukas prie 18-tos ir 19-tos dinastijų.

Šitame istorijiniame pavyzdyje kulto traukimas tikrai yra žinomas. Bet su panašiais atsitikimais, nors ir netaip senais, susitinkame dažnai. Šventnaminiai tarnai įsaistyti pildyti šventas priedermes ant numirėlių kapų, pamažu išvirto į kuningų luomą, kuris susiėjo į angštus prietikius su nematomais altorių gyventojais. Laipsniškai atsirado nauji prisakai, apeigos ir išsivystė ritualas, o kuningai virto senų padavų sargais. Tikrai jie žinojo, kaip prie dievų prieitina; tikrai jie mokėjo pagal tam tikrus ženklus dievystės ūpą pažinti. Kaip dievų ir žmonių tarpininkai jie patį pavirto šventais. Be kuningo pagalbos niekas negali pataikyti prie dievo globėjo su malda prieiti. Šituo keliu kuningai pasiekė tokią svarbą, apie kokią jie savo atsiradimo laiku nemanė; didindami dievų galybę ir veikmę, jie tuomi patim didino ir savo pačių galybę.

Bendru visų paminėtų daryklių veikimu iš senovinės mumijos, dvasios, ar vėlės pamažu pasidarė dievystė, apteikta neapribota didybe, šventybe ir galybe. Bekūnė dvasia, paliuosuota nuo laiko ir erdvės, laikoma dievyste virsta vis nematomesne kol antgalo visokia atmintis apie jos žemišką paeigą neišnyksta. Bet mums niekuomet nepaleistina iš akių viena svarbi buitis: visi nauji dievai, šventieji, arba dievui panėšūs asmenys, turi žmoginę pradžią, kas labai lengvai yra

praparodoma. Jai dievų panteonas vienu nariu padidėja, tai jis tikrai yra atėjusiu nuo žemės.

Pažvelgę į seniausią tikėjimą, mes matome, kad visi dievai buvo bočių vėlemis, ar lavonais. Ir tik pas civilizuotas tautas, kurių priešistorijinis gyvenimas mums yra maža žinomas, mes susitinkame su kultu viso cikliaus dievų, kurių jau nebegalima tiesiog nuvesti prie pirmutinės jų pradžios. Jai mes pasižiūrėsime dabar į istorijinius tikėjimus, tai rasime čia labai sudėtingą ir augštai išsivysčiusią dievystės sąvoką. Todėl kaikurie tyrinėtojai mano, kad dievystės sąvoka nėra besivystančia ir besiplėtojančia, bet kad ji yra žmogaus sąmonėje nuo seniausių laikų. Į dievystės atsiradimą iš numirusių bočių kulto jie neatkreipia atidžios. Bet jai mes paliksime augštai išsivysčiusius tikėjimus ir pasižiūrėsime į paprasto laukinio žmogaus sąmonę, tai tuojaus išvysime, kad be bočių lavonų bei vėlių nėra jokių dievų, kad jo tikėjimu yra pildymas tam tikrų apeigų ir atidavimas aukų šitiems lavonams ir vėlėms ir kad pas jį visai nėra suopročio apie dievystes, asminančias gamtos jėgas arba atskiras žmogaus gyvenimo sritis.

AIGYPTO DIEVAI.

Mūsų trumpa dievų turinio bei atsiradimo peržvalga užbaigta. Mes matome, kaip žmonės pradėjo tikėti į savystą šitų galingų, nematomų esybių buvimą ir apteikė jas visokiomis ypatybėmis; kaip žmonija priėjo prie garbinimo mumijų, akmeninių ir medinių stabų, ir t.t. Kitaip sakant, mes ištyrėme daugiadievytės atsiradimą. Dabar mums pereitina prie antrojo klausimo: kaip nuo tikėjimo į daugelį dievų žmonės atėjo prie minties apie vieną Dievą, pasaulio Inkūrėją ir Užlaikytoją? Mūsų uždaviniu dabar yra pasekti atsiradimą ir išsivystymą tikėjimo į Vieną Dievą.

Ar pavyks jis mums išvesti, kaip jau numojome, iš švento akmens—kokio priešistorijinio vadovo ir atstovo paminklo? Ar galime kalbėti apie krikščionijos Dievą, neištyrę pirma Jahvės atsiradimo?

Kaip mes Jahvę sutinkame prasčiausiame jo paties tautos kulte, tai jis yra vienu iš daugelio dievų, tarp savęs besiginčijančių dėl pirmystės. Šitų dievų šalininkai dažniausiai paveikslino juos akmeninių ir medinių stulpų pavidale; jų kultas buvo išsiplatinęs tarp nedidelio giminingų tautų būrio kalnuotose pietvakarinės Syrijos vietose. Gentė, pas kurią Jahvė gyveno, vadino save "Izraėliaus vaikais"; jie lakė jį augščiausiu dievu, taip kaip graikai Zeusą, o senovės teutonai savo didvyrį Vodaną. Padava, kurioje, be abejo, yra teisybės lašas, sako, jog jie kitąsyk yra buvę verguvelyje Aigypte. Kuenen ir kiti mokslininkai visą šitą pasaką laiko tikra, aigyptologai gi nori ją visai atmesti, nežiūrindami į jos sutikumą su hieroglyfinės rašenybės nurodymais. Semitų pabuvimas Aigypte tikrai padarė į juos veikmę; todėl žydų dievo tardymą pradėsime nuo

* Henrikas II, 1174 m., daręs metavonę ant pasaliai užmušto Canterbury'o vyskupo šv. Tamo Beketo kapo.

aigyptinio kulto. Net tiems, kurie Jahvei pripažysta grynai semitinę paeigą, žingeidu bus šis-tas sužinojus apie tą tautą, tarp kurios jo šalininkai taip ilgai gyveno; ypatingai, jai tikėsimės, kad aigyptinio kulto istorija, gal, suteiks mums geriausią stambaus liaudinio tikėjimo vystymosi pavyzdį: žmogaus sielos historijoje aigyptinių dievų vystymosi ypatingai yra svarbus ir akyvas. Niekur ant žemės negalima taip gerai pasekti vystymąsi nuo prastesnių tikėjiminės mąstties pamatų iki augščiausių mystikos ir filozofiškos teologijos išvadų.

Išitiniu aigyptinių tikiųjų tašku yra kapas. Apie tai niekuomet neabejos tas, kas sykį lankė ant žerinių nuo saulės Tėbų ir Memfiso įrų. Paprasčiausias garbinimo objektas visu pa-Nyliu yra mumija. Kartais šeimyninė bočiaus ar giminiečio mumija, kartais senos padievinčių atsižymėjusių žmonių mumijos, iš kurių vėliaus išsivystė mystiškieji ir kitų alegorijinių dievyščių paveikslai, iki paskučiausių laikų išreiškiami amijų pavidale. Mumijų paveikslai buvo senoviniame, dabar sugriautame Ramzeso šventnamyj ir yra ant Ptolemėjinių jiekštų dar užsilikusio Denderišiko šventnamio. Aegyptas tai šalis, kurios tikėjimo pagrinde yra numirėlių garbinimas. Gyvenimas anapus kapo aigyptėnams buvo daug akyvesniu ir svarbesniu, negu baigus žemiškas gyvenimas. Kiekvienas bešališkas žmogus, tyrinėjęs užsilikusius pa-Nyliu paminklus, tuojaus pastebės, kad mumija visur yra svarbiausiu garbinimo objektu, kad visas kasdieninio gyvenimo tikėjimas klausė visa pergalinčios nemarybės sąvokos ir bočiams prideramos garbės atidavimo priedermės. Visos mūsų žinios apie Aegyptą nuveda mus prie šitų išvadų. "Numirėlių kninga" tai aigyptėnų šventi prisakymai. Pats žodis, kuriuomi dažniausiai išreikšta numirusio žmogaus suoprotis, reiškia "gyvenąs, gyvas", kadangi žmonės tvirtai tikėjo, jog numirėliai ištikro gėrisi amžinu gyvenimu. "Mirtis tai vartai amžinumo" — yra trumpa visos aigyptėno tikėjimo pasaulėžvalgos formula.

Bet kits pasakys, kad aigyptėnai turėjo didžiuosius dievus, kurie reikia atskirti nuo žmonių — bočių — tai buvo gentiniai, vietiniai, valstybiniai dievai, kurių vardai ir paveikslai mums yra žinomi iš parašų ir paminklų. Tas tiesa, yra dievai, kurių paeigą negalima ryškiai parodyti. Bet visgi nereikia manyti, kad mes, galų gale, visų šitų dievyščių negalime privesti prie įvairių karališkų šeimynų ir didelių miestų valdovų prosenių. Kartais galima duoti svarbius tokio atsiradimo priparodymus. Šitai vienas labai akyvas pavyzdys.

Pačiu svarbiausiu ir labiausiai garbinamu senovės Aegypto dievu, be abejo, buvo Ozirisas. Vėlesnėse liaudinio tikėjimo lytyse jis išaugo į numirėlių teisėją ir požeminio pasaulio karalių. Ant visų antkapinių parašų yra išreiškiami nabaštiko noras būti Oziriso išteisintu, kas sulyg vėlesnių aiškintojų reiškė "būti Ozirisui panašiu". Tokioje dievui panašybėje visi tikin-

tieji matė atlyginimą. Visuose paveiksluose Ozirisas yra mumijos išvaizdos. Jo mytai, tiesa, begalo įvairūs, o jo giminingumas su Izida ir Horusu padaro begalinį, prieštaraujančių vienas kitam pasakojimų turinį, randamą raštijoje ir mene.

Jai mes vietoje paminklų remsimės mytologo daviniais, tai su Oziriso paeiga ateisime visai prie kitų išvadų. Šituose mytuose jis dažnai yra sumaišoma su kitais dievais, būtent su bočiais; jo asmens beveik negalima išskirti iš painaus mytologinio komplekso susitvėrusio tuo laiku, kuomet saulės dievas Ra susiliejo ir susimaišė su kitų dievų daugybe. Bet jai mes visas vėlesnes pramanas aplenkime ir kreipsimės prie seniausios aigyptinės historijos bei tikėjimo, tai įsitikinsime, kad šitas mystiškasis dievas, tiek kartų pasiverčiąs tai saulė, tai numirėlių dievu, yra ne kas kitas, kaip padievinata mumija senų senovės vado ar karaliaus miesto ar nedidelės apygardos tarp Tiso ir Abidoso.

Yra pripažinta, kad Ozirisas išpradžių buvo vietinė Tiso ar Tiniso, arti Abidoso kaimo dievyte, kur griūvėsiai ir dabar dar jo būklę parodo. Harriso papiruse užvardis Abidos yra išvedama nuo žodžio Abud — Oziriso ranka; ant visų paminklų išlikusių iki mūsų laikų Ozirisas yra paveikslinamas svarbiausia dievyte, kuriai aukas neša faraonai ir kuningai. Pastebėtina, kad Abidoso apilinkėje gimė Menes, vienos viešpatystės įstengėjas; šitas gi veda prie minties, kad Ozirisas galėjo būti Meneso protėviu. Šita mintis yra patvirtinama tuomi, kad Ozirisas vis yra mumijos paveiksle, ir kad jam ant galvos dedama ypatingas aprėdalas, kuris historijiniu laiku yra skaitoma viršutinio Aegypto karuna. Rankose jis laiko riestą lazda ir botagą — karaliaus vertenybės emblema; lazda parodo, kad jis, kaipo piemuo, gano savo žmones; botagas, kad jis baudžia neklauzadas ir malšina neprietelius. Tokiu būdu jo paveikslas yra tik karaliaus mumijos paveikslu. Tai yra to laiko Abidoso vado mumija, kuomet dar Aegyptas nebuvo sujungtas po viena valdžia, kurią to miesto žmonės garbino lygiai taip, kaip kiti savų karalių mumijas.

Dar priešistorijiniu laiku Azar ir jo pati Aset viešpatavo Aegypte, turbūt, tame tolimame viršutinio Nyliaus klonyje, kur dabar yra Girgeh Berbe (ten pat, kur menama Oziriso karalystė). Jų sūnus Horus buvo pirmu Viršutinio ir Žemutinio Aegypto karaliumi, ką pripažysta visi aigyptologai. Daug triūso padėta priparodymui to, kad Azar, Aset, Horus ir Pta asmina gantos jiegas, kad jie nurodo ne į senovės karalius, tik į senovės pažiūras ir kad Horus ir jo ainiai esą dievai ir niekuomet žmonėmis nėra buvę. Bet senovės parašuose mes nerandame nei mažiausio numojimo į mystiką, kuri taip griežtai pasirodo aigyptinėje skulptūroje nuo aštuonioliktos dinastijos prieš Ptolemėjų ir Romos ciesorių valdymą.

Lengva suprasti, kad Ozirisas ilgainiui būtinai turėjo

virsti numirėlių karaliumi ir vyriausiu požeminio pasaulio teisėju. Pas jį kaip pas švenčiausią karališką šeimynos bočių jos nariai stengėsi prisiglausti prie amžino gyvenimo: kaip mytai plačiai išsikerojo, kaip atsirado mystiškieji aiškinimai ir dievystės į save inkunijo saulę ir kitas gamtos jėgas, tai senovinė Oziriso kulto reikšmė visai išnyko. Bet nežiūrint į visus pataisymus ir papildymus jo paveikslas mumijos išvaizda pasiliko iki galui. Jis visuomet užlaikė piemenio lazda, botagą ir galvos aprėdą — pirmapradinės karaliaus vertenybės ženklus.

Devyniolikta dinastijos gadyne pažymėta tolesniu mytinių pasakojimų augiu; vis ryškiau apribojama dievystės. Su Ammonu ir Ra tapatinama skaitlingi kitų dievų paveikslai. Tuomi dedama pradžia išvidinei vienadijevystei ir daugiadijevystinam vėlesnių filozofų — kuningų gamtos garbinimui. Prie devynioliktos dinastijos vietinių trejybų kultas išsirituloja galūtinai; gema taipgi mystiškasis aigyptino tikėjimo aiškinimas. Kuningai pradeda išdirbinėti didžiojo Oziriso myto smulkmenas vis daugiau ir daugiau mystiškoje dvasioje. Ir pats šventas bulius Apis, Memfiso dievas-totemas skaitoma vietine Oziriso inkūnybe; antgalo tas drauge su Ammonu ir Ra padaro visą tautinį Olimpą. Paskui prasideda mystiškas mytų aiškinimas, kadangi Ozirisas vienu ir tuo patim laiku skaitoma Izidos tėvu, sūnum ir vyru ir savo paties sūnaus Horuso sūnumi. Pasiėkusios mus kuninginių veikalų nuotraukos liūdią artimą Atanazo neaiškų ir ryškumo sumaišymo supratimą, pav. "sūnus paeina nuo tėvo, o tėvas nuo sūnaus", arba "Ra yra Oziriso siela, Ozirisas gi Ra siela". Taip, Horus, Oziriso vaikas su burtų pagalba buvo pašauktas gyvybėn iš numirusio tėvo kūno; jis apveikė Setą, tamsos valdovą ir kaip Ozirisas užėnė savo tėvo sostą, kuriam jis sugrąžino gyvastį. Kaip ir visi mytai apskritai, šitos mystiškosios legendos ne tik dievysčių paeigos nepareiškia, bet dar labjaus supainioja ir taip jau gana painią aigą.

Bet yra dar dievų skyrius, apie kuriuos mės žinome sulyginamai mažai. Tai yra šventi gyvuliai ir dievai su gyvulių galvomis, išsirituloję iš įvairių kaimų totemų. Šitie gyvuliai-dievai anot Sayce'o nuveda mus į tą tolimą priešistorijinę gadynę, kuomet Aigypto tikėjimo mokslas (tikriaus, tikėjimo apeigos) ribojosi totemyste. Kokiam santykiuje totemystė buvo su svarbiausių dievų išsiritulėjimu, tikrai pasakyti negalima. Galė būti, kad totemas išspradzių buvo tik gyvulus skaitomas tam tikros gentės simbolu. Jį rūpestingai auklėjo, juomi brangino, taip kad ilgainiui apteikė dalimi tų pagarbų, kurios buvo teikiamos prosenioms, o paskui dievams. Nėra abejonės, kad dievystės sąvoka jau buvo žrogaus sąmonėje kur kas prieš pradėsiant dievus išvedžioti iš atitrauktinių suopročių ar gamtos apsireiškimų. Todėl Aigypte, ar kitoj šalyj dievų-totemų buvimas negali prieštarauti konstatuotam mūsų žvilgsniui į dievystės paeigą.

Vėlesniame aigyptiniame Olimpe buvo dar trečia dieviškų ar pusiau dieviškų esybų rūšis. Tai buvo gamtos apsireiškimų dievystės, vaidenusios svarbią rolę ir racionaliniuose bei mystiškuose mytologiškuose taisluose. Nut ir Seb asmino dangų ir žemę; tokiais, turbūt, buvo ir Chons — užtekančios bei Tom — nusileidžiančios saulės dievai. Bet iš tokių dievysčių — gamtos apsireiškimų įsikunijimų, išskiriant Ra, nei viena žymios rolės nevaicino aigyptinės liaudies kulte. Tai buvo dievai apie kuriuos kalbėta, bet jiems nesimelsta — greičiau mytologinės esybės, kaip kulto objektai.

Ir taip, pasirendami tuo, kas buvo pasakyta, mės galime konstatuoti, kad senoviniu kultu Aigypte buvo grynai bočių kultas, prie kurio, gal, prisidėjo lengvas tikėjiminis gaivalas — totemystė, kuri vienok, vėliaus kažinkaip susiliejo su visuotinu dvasių garbinimu. Vėlesni dievai, turbūt, yra padievintais senovinio valdovo bočiais, kartais garbinami kaipo mumijos, kartais išreiškiami totemais, o dar vėliaus paveikslinami kaipo žmonės su gyvulių galvomis. Visos šitos dievystės priskaitomos prie tam tikrų vietų: "Abidoso Valdo vas", "Tėbų Atstovas". Senovės laike bočių kultas liuosas nuo alegorijinių aiškinimų buvo grynesniu ir prastesniu negu vėliaus. Pamažu tikėjimui besirutulojant augo ir legendos su mytais; pasirodo ir mystika. Tuo tarpu išvidinis tikėjimo taislas linkęs prie panteistinės vienadijevystės bando protą nuraminti besuomoniškoms atrodančių tikėjimo dalių aiškinimu. Toki filozofiniai vėlesnio laiko aiškinimai labai dažnai išdedama taisliškuose kaikurių mokslininkų veikaluose kaipo tikras aigyptinio tikėjimo mokslas; prie to dar jie klaidingai paskaito juos seniausių aigyptinės tveriamosios minties turtu. Dievo vienumo sąvoka ir mytų ciklius apie Horusą, Izidą ir Ozirisą neabejotinai yra vėlesnėmis senovės tikėjimo lytimis; jos yra perimtos kuningų aiškinimų dvasia. Tikras gi senovės aigyptinis tikėjimas buvo numirėlių kulte ir šiurkščioje daugiadijevystėje, kaip tas yra matoma ant visų paminklų.

V. K. Račkauskas.

IZRAĖLIAUS DIEVAI.

Žydai buvo vienintėle tauta, gavusia gryną vienadijevystę iš pirmų rankų. Visi kiti galvočiai, kaip aigyptiniai kuningai ir graikiškieji filozofai, prie šito idėalinio tikslo artinosi, arba jį užžymėjo. Bet nei vienai žmonių rasai, kaipo visai, savo jėgomis niekuomet nepavyko vienadijevystę pasiekti, kad ir arčiausiai prie jos būtų priėję atskiri asmenys išvidiniuose, ar nuputiškuose samprotavimuose. Ir arabai, ir romėnai ir dabartiniai europiečiai, priėmusieji krikščionybę — visi vienadijevystę perėmė nuo žydų. Ypatingu Izraėliaus nuopelnu žmonijai yra savystas jų Vieno Dievo išrutulėjimas. Ir šitas vieno dieno išsirutulėjimas iš daugybės įvairių senovinio semitinio tikėjimo dievysčių yra dideliu Izraėliaus įnašu pasaulinin dvasiškų turtų lobynan.

Šventas žydų raštas, toje sudarkytoje išvaizdoje, kokioje jis yra dabar visiems žinomas, pasakoja apie vienadienvystės buvimą dar senovės laikuose. Jis pasakoja buk Abroamas, pasakiškasis visų semitų protėvis jau buvęs vienadievininku; jis vienadienvystėje mato net visuotiną pasaulinį tikėjimą, nuo kurio daugiadienvystiniai kultai atskilę. Toksai žvilgsnis, žinoma, bepamatiškas. Taipogi bepamatiškas šiurkštus žvilgsnis, būk vienadienvystė išsiplatinusi tarp žydų ačiu dvasiškam vieno žmogaus, Mozės, sugebumui. Pats daleidimas, kad koks galvočius, išaugęs daugiadienvystiniame tarpe, kur tikėjimas turi begalinį skaitlių dievų ir žemesnes gyvulių kulto lytis, galėtų ateiti prie griežtai vienadienvystinės pasaulėžvalgos, yra tiesiog priešingas visiems žinomiems žmogaus psichologijos dėsniams. Tikrosios vienadienvystės stadijos tarp nedidelio semitinių tautų būrio jau ištirta holandiškų ir vokiškų mokslininkų. Čia gi bus parodyta, kad ant didžiojo žydų Dievo yra motomos, tiesa, labai miglotos, žymės senovės dievysčių — protėvio dvasių.

Iki sulyginamai vėliaus žydiškos istorijos laiko Jahve buvo tik didžiausia dievyste tarp daugybės izraelitinių dievų — pirmutinis tarp lygių, kaip graikų Zeusas, aigyptėnų Ozirisas ar Ammonas ir teutonų Vodanas ar Donnaras. Dar Ezekijo gadynėje izraelinė tautos didžiūmoje buvo, tiesa, slapta daugiaudievystė Drevai, matyt, taip pat buvo skaitlingi ir taip pat sujungti su tam tikra vieta, kaip ir aigyptiniai: "pas tave tiek dievų, o Judėja, kiek ir miestų!" sako pranašas Jeremijas IV metašimtyj prieš Kristų. Ilga aiga, kurios laike Jahvė priiminėjo kitų dievų kaltus užsibaigę augšto, gryno vienadienvystės idealo sutvėrimu. Bet šitas idealas prigijo ir sustiprėjo tautoje neanksčiaus kaip po sugryžimui iš nelaisvės ir paskutiniais savyvaldytės metais nedidelis karštų šalininkų burelis visas pastangas dėjo Vienatinio Dievo kulto išplitinimui.

Geresniam supratimui vidurinio stovio šito indomaus perversmo mes pasižiūrėsime į senovės izraelinės daugiadienvystės pobūdį, o paskui į pirmą pradinį didžiojo tautinio dievo Jahvės kultą.

Visi vėlesnieji mokslininkai sutinka su tuo, kad tautinis žydų tikėjimas turi šakninę semitinę paeigą. Pagal priimtus aprašymus jis apėmė tris kulto lytis: 1) terafimų (naminių dievų) kultą; 2) šventų akmenų garbinimą; ir 3) iš dalies vietinių, iš dalies svetimų dievysčių garbinimą. Vieni jų buvo garbinami gyvulių išvaizdoje, kiti, gal sąryšyje su gamtos apsiureiškimais, priskaitomų jiems ypatybių išvaizdoje.

Ziūrėdami į terafimų kultą tuoju pamatiniu žvilgsniu, kuriuom ligšiol tyrinėjome visokius kitus kiltus, mes matome, kad šitas kultas neabejotinai yra šeimyninių protėvių garbinimu. Kuenen terafimais suprantata tuos didelius stabus, kurie garbinta kaipo naminiai dievai ir nuo kurių, sulig visuotino intikėjimo priklausė šeimynos gerovė ir laimė. Pasakojime apie Jokubo

bėgimą nuo Labano sakoma, kad Rachelė paėmė su savim savo tėvo terafimą ir kad inpykęs vadas pasi-vijęs bėglius visų pirmiausiai paklausęs, kam jie pavogę jo naminius dievus. Antroje Teisėjų kningoje skaitome: "Ir buvo vienas ant Efreminio kalno, vardu Micha... Jis (tirpdytojas) iš jų (piningų) padarė stabą — lietą idolą ir jis buvo Michos name. Pas šitą žmogų, Michą, buvo dievų namas. Ir padarė jis "efodą" ir "terafimą" ir pašventė vieną savo sūnų prie jo kuningu būti: — Micha pašventė evitą ir šitas jaunikaitis buvo prie jo kuningu, ir gyveno name pas Michą". (Teisėjų kninga XVII). Šitokią ve naminę kuningiją randame visur prie bočių dvasių kulto. Net per vėlesnės jehovinės perdities uždangą matome tokių naminių dievų labai seno garbinimo žymes. Michal, Saulo duktė, Dovydo pati tokį dieveklį taipgi turėjo. Pranašas Ozijas vadina juos "senovinėmis lazdomis", o Zacharijas — stabais vedančiais žmones paklystin. Iš visa to matyt, kad žydų tikėjimas, kaip ir visi kiti, galų-gale, rėmės protėvių kultu. Šitą patvirtina Lenormant savo aprašyme kapinių paminklų Jemene, sakydamas: "Čia mes turime visą eilę žmogysčių, be abejo pasimirusių protėvių, ar gimniečių kartos, šitas šventynes pastačiusios. Prie jų vardo visuomet pridedama prievardis jų turėtas prie gyvos galvos. Ainiai garbino juos taip kaip dievus. Tokiu būdu jie yra padieventais žmonėmis, šeimyninio kulto objektais ir tam tikros šeimynos nariais". Aišku, kad terafimais buvo tokių naminių dievų ar bočių dvasių paveikslais.

Su terafimais angštai jungias kapų ir pylių garbinimas. Sulig-Smitho visas šiaurinis semitinis apskritys užsėtas šventais kapais, kurių kiekviename gyvena dievas ar pusdievis. Tas nepaabejotinai priklauso prie gryno prosenių kulto.

Antrą vietą senovės Izraeliaus garbinamų daiktų užima šventi akmenys. Dabar visų yra pripažinta, kad akmenų garbinimas vaidino nepaprastai svarbią rolę senovės semitiniame tikėjime. Tam yra duota daug pripardymų, bet patim svarbiausiu yra tas, kad Mahometas joku būdu negalėjo prašalinti juodu švento akmens Kaabos iš Islamo, gryniausio vienadienvystinio tikėjiminio taislo. Sulig-Smitho žodžių, Arabijoje alto-riai iš tašyto akmens nėra žinomi; jų vietoje randame šiurkštų stulpą — Kerną, ties kuriuo mušta aukojamieji gyvuliai ir lieta kraujas ant stulpo pažemio. Bet pas izraelitus tašytas akmuo, matomai, daugiaus vartota dvasios ar dievystės pažymėjimui. Toksai šventas akmuo judėja žinomas po vardu "Bet-el", vadinamas Dievo būklė. Judejų kningose nurodymų į tokių dievysčių buvimą yra labai daug; nors jie ir parodoma stabais, arba aptraukti lengvais jehovystės dėmiais, kadangi jie bandyta suderinti arba su tautos didvyriais, ar su vėlesniu Jehovos kultu. Pasakojime apie Jokubo sapną mes matome, kad šventas akmuo tepama aliejumi ir kad jam žadama atnešti aukon dešimtą javo dalį. O toliaus mes atsizīnome, kad Jokubas

“pastatė akmeninį paminklą, padarė nuliejimą aukų ir pašventė jį aliejumi”. Daugelyje kitų vietų šventų akmenų garbinimas išreikšta tokiomis jau apeigomis. Kartais palosinė akmens reikšmė pasirodo tame, kad bevaikės moteris prie jo kreipiasi su maldomis prašydamos kūdykio, kaip indų moteris to paties prašo pas Magadeo, o žydės pas Jahvę.

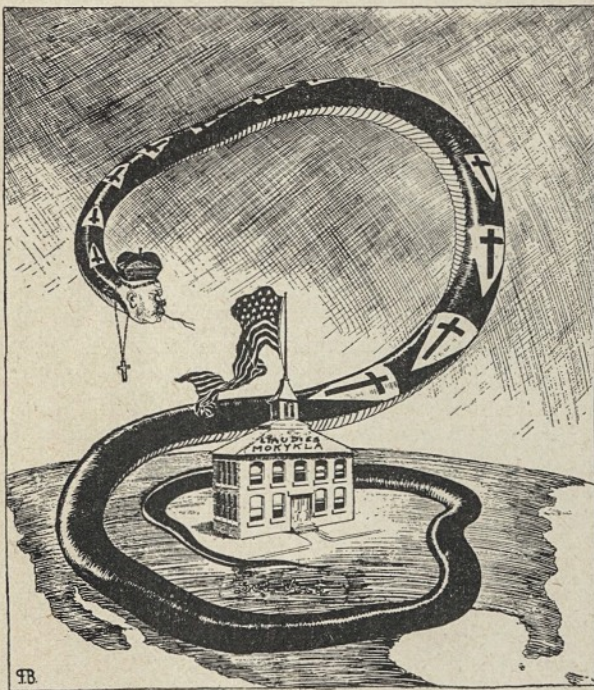
Atėjus prie trečio ir akyviausio senovės judejų tikėjimo objekto, didžiųjų dievų kulto, kuriuos paskui galingasis pavyduolis Jahvė pergalėjo, sunku kas pasakyti, kadangi mūsų žinios gaunamos iš jehovinių versmių, o tos pasinaudojo visokiomis priemonėmis “netikrų dievų” atstūmimui bei sunaikinimui. Antra vertus, besivystant vienadijevystei, susitverianti galybė įvairių dievysčių ypatybes sujungė į vieną Jahvę, taip kad, galų-gale, jis likos rinktiniu pirmesniojo Olimpo atstovu. Bet sužinoti apie šituos išnykusius dievus visgi galima šiek-tiek. Pirmiausiai manyta, kad tokiais dievais būvę Baol ir Moloch. Dabar tos nuomonės išsivadėta, kadangi biblijinis baolas nėra jokia ribota dievystė. Žodis baal nėra tikru vardu ir reiškia “Valdovas”, “viešpats”, “šeimininkas”. Šituo žodžiu norėta parodyti dievystės prietikiai su josios buvimo vieta.

Žodis “Moloch” reiškia karalių ir juomi galėjo vadintis keli dievai; aplamai reikia pasakyti, kad mes apie šitas dievystes žinome labai mažai. Bet žydų ir kitų tautų Baalų kultas yra ankštame sąryšy su tiesių konusinių akmenų kultu. Visuose tikėjimuose jie buvo pačiais švenčiausiais daiktai; ir iš visa ko galima spręsti, kad jie garbintojams turėjo falosinę reikšmę.

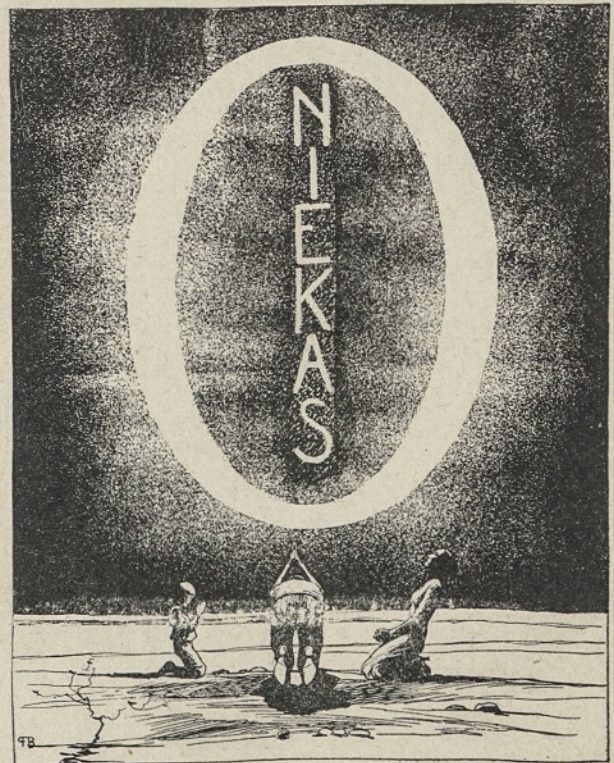
Taigi išpo jehovystės skraistės išcina migloti paveiksiai to mažai žinomo panteono, kuriame apie VIII metašimtį pr. K. Jahve buvo svarbiausia dievystė, — svarbiausia, kadangi Jahvės kultas ilgą laiką su Baalu kultu buvo kerštu.

Bet kas tas Jahve tokis, kurį judejai gilioj senovėj vadino “Izraeliaus dievu”? Jai jį palaikius “aukso veršiu”, arba šviesos, ugnies, ar saulės dievu, tai jau bus vėlesnio laiko suopročiai, tolygūs simboliniams aigyptinės mystikos suopročiams. Tikresniam senovinio Jahvės supratimui geriausiai bus privedus kaikurias tų biblijos vietų, kurios pašvēsta jo veiklumo ir ypatybių parodymui.

(Toliaus bus).

Liaudies mokykla pavojuje.

Į ką žmonės tiki?

The Lithuanian Monthly Magazine "Laisvoji Mintis" (Free Thought) published on the 28th of the month preceding month of issue at Chicago, Ill. and Scranton, Pa., by the Lithuanian Pub'g Ass. "Laisvoji Mintis." A. Grybas, Pres., Dr. J. Šliupas, Tres. & Sec'y. Yearly Subscription Rates: U. S. A.—\$2.00, Foreign,—2.50. Single Copies,—20c. Advertising rates on Application. "Laisvoji Mintis," 3252 So. Halsted St., Chicago, Ill., and 1419 No. Main Ave., Scranton, Pa.